

1. שמות פרק כ:יא-יג

כבד את אביך ואת אמך למען יארכון ימיך על האדמה אשר יקוק אלהיך נתן לך: ס

2. דברים פרק ה:טו

כבד את אביך ואת אמך כאשר צוך יקוק אלהיך למען יאריכך ימיך ולמען ייטב לך על האדמה אשר יקוק אלהיך נתן לך: ס

3. משלי פרק ג:ט-י

כבד את יקוק מהונך ומראשית כל תבואתך:
וימלאו אסמיך שבע ותירוש יקביך יפרצו: פ

4. ויקרא פרק יט:ג

איש אמו ואביו תיראו ואת שבתתי תשמרו אני יקוק אלהיכם:

5. שמות פרק כא:יב-יז

מכה איש ומת מות יומת:
ואשר לא צדה והאלהים אנה לידו ושמתי לך מקום אשר ינוס שמה: ס
וכי יזד איש על רעהו להרגו בערמה מעם מזבחי תקחנו למות: ס
ומכה אביו ואמו מות יומת:
וגנב איש ומכרו ונמצא בידו מות יומת: ס
ומקלל אביו ואמו מות יומת: ס

6. ויקרא פרק כ:ט

כי איש איש אשר יקלל את אביו ואת אמו מות יומת
אביו ואמו קלל דמיו בו:

7. דברים פרק כא:יח-כא

כי יהיה לאיש בן סורר ומורה איננו שמע בקול אביו ובקול אמו ויסרו אותו ולא ישמע אליהם:
ותפשו בו אביו ואמו והוציאו אותו אל זקני עירו ואל שער מקמו:
ואמרו אל זקני עירו בננו זה סורר ומרה איננו שמע בקולנו זולל וסבא:
ורגמהו כל אנשי עירו באבנים ומת ובערת הרע מקרבך וכל ישראל ישמעו ויראו: ס

8. דברים פרק כז:טז

ארור מקלה אביו ואמו
ואמר כל העם אמן: ס

9. קידושין לא: - לב.

ת"ר:

איזהו מורא, ואיזהו כיבוד?

מורא - לא עומד במקומו, ולא יושב במקומו, ולא סותר את דבריו, ולא מכריעו;
כיבוד - מאכיל ומשקה, מלביש ומכסה, מכניס ומוציא.

איבעיא להו: משל מי?

רב יהודה אמר: משל בן;

רב נתן בר אושעיא אמר: משל אב.

אורו ליה רבנן לרב ירמיה, ואמר ליה לבריה דרב ירמיה, כמ"ד משל אב.

מיתבי:

נאמר: (שמות כ) כבד את אביך ואת אמך, ונאמר: (משלי ג) כבד את ה' מהונך -

מה להלן בחסרון כס, אף כאן בחסרון כס;

ואי אמרת משל אב, מאי נפקא ליה מיניה?!

לביטול מלאכה.

ת"ש:

ב' אחים, שני שותפין, האב ובנו, הרב ותלמידו - פודין זה לזה מעשר שני, ומאכילין זה לזה מעשר עני;

ואי אמרת משל בן, נמצא זה פורע חובו משל עניים?!

לא צריכא - להעדפה.

אי הכי, היינו דקתני עלה:

אמר רבי יהודה: תבא מאירה למי שמאכיל את אביו מעשר עני;

ואי להעדפה, מאי נפקא מיניה?!

אפילו הכי, זילא ביה מילתא.

ת"ש:

שאלו את ר"א: עד היכן כיבוד אב ואם?

אמר להם: כדי שיטול ארנקי ויזרקנו לים בפניו, ואינו מכלימו;

ואי אמרת משל אב, מאי נפקא לי' מיניה?

בראוי לירשו;

וכי הא דרבה בר רב הונא,

דרב הונא קרע שיראי באנפי רבה בריה.

אמר: איזול איחזי אי רתח אי לא רתח.

ודלמא רתח, וקעבר (ויקרא יט) אלפני עור לא תתן מכשול?!

דמחיל ליה ליקריה.

והא קעבר משום (דברים כ) בל תשחית?!

דעבד ליה בפומבייני.

ודילמא משום הכי לא רתח?!

דעבד ליה בשעת ריתחיה.

10. קידושין דף לא עמוד א

בעו מיניה מרב עולא: עד היכן כיבוד אב ואם?
אמר להם: צאו וראו מה עשה עובד כוכבים אחד באשקלון, ודמא בן נתינה שמו.
פעם אחת בקשו חכמים פרקמטיא בששים ריבוא שטר, והיה מפתח מונח תחת מראשותיו של אביו, ולא ציערו.
אמר רב יהודה אמר שמואל:
שאלו את ר' אליעזר: עד היכן כיבוד אב ואם?
אמר להם: צאו וראו מה עשה עובד כוכבים אחד לאביו באשקלון, ודמא בן נתינה שמו. בקשו ממנו חכמים אבנים
לאפוד בששים ריבוא שטר,
ורב כהנא מתני: בשמונים ריבוא,
והיה מפתח מונח תחת מראשותיו של אביו, ולא ציערו.
לשנה האחרת נתן הקב"ה שכרו, שנולדה לו פרה אדומה בעדרו.
נכנסו חכמי ישראל אצלו.
אמר להם: יודע אני בכם, שאם אני מבקש מכם כל ממון שבעולם, אתם נותנין לי, אלא אין אני מבקש מכם אלא אותו
ממון שהפסדתי בשביל כבוד אבא.

וא"ר חנינא: ומה מי שאינו מצווה ועושה - כך, מצווה ועושה עאכו"כ!?

דא"ר"ח: גדול מצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה.

אמר רב יוסף: מריש ה"א, מאן דהוה אמר לי הלכה כר"י דאמר סומא פטור מן המצות,
עבידנא יומא טבא לרבנן, דהא לא מיפקידנא והא עבידנא.
השתא דשמעיתא להא דא"ר חנינא: גדול מצווה ועושה יותר ממי שאינו מצווה ועושה,
אדרבה, מאן דאמר לי דאין הלכה כרבי יהודה, עבידנא יומא טבא לרבנן.
כי אתא רב דימי אמר: פעם אחת היה לבוש סירקון של זהב והיה יושב בין גדולי רומי, ובאתה אמו וקרעתו ממנו,
וטפחה לו על ראשו וירקה לו בפניו, ולא הכלימה.

11. בבא מציעא דף לב עמוד א

תנו רבנן:

מנין שאם אמר לו אביו היטמא או שאמר לו אל תחזיר שלא ישמע לו?
שנאמר "איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמרו אני ה'" - כולכם חייבין בכבודי.

רבי אשר בן יחיאל, הרא"ש, נולד בשנת ה"א י' (1250?) באשכנז ונפטר בשנת ה"א פ"ז (1327) בטולדו שבספרד. הרא"ש למד בישיבות בעלי התוספות באשכנז ובצרפת, ורבו הגדול היה המהר"ם מרוטנבורג. בעקבות רדיפות נגד היהודים באשכנז, ברח הרא"ש לספרד בשנת ה"א ס"ג (1303), ושם התקבל בכבוד רב על ידי הרשב"א בברצלונה, ומאוחר יותר התמנה לרב העיר הגדולה טולדו. לאחר פטירת הרשב"א נחשב הרא"ש לפוסק הדור בספרד. הוא השאיר אחריו יותר מאלף תשובות. בפירושו לגמרא (פירוש הרא"ש, תוספות הרא"ש), מאחד ר' אשר את האסכולה האשכנזית והפרובנסלית עם האסכולה הספרדית במיזוג גמור, בכך שדעות בעלי התוספות, גדולי פרובנס וגדולי ספרד משמשות כאחד בהבנת הסוגיא ובקביעת ההלכה. בנו-תלמידו, ר' יעקב, חבר ספר הטור, שם מובאות דעותיו של אביו הרא"ש להלכה. גם ר' יוסף קארו בספרו שלחן ערוך מבכר את דעת הרא"ש להלכה.

12. שו"ת הרא"ש כלל טו סימן ה

ששאלת:

על האב שצוה לבנו שלא ידבר עם יהודי אחד, ולא ימחול לו מה שעשה, עד זמן קצוב; והבן חפץ להתפייס עמו, אלא שחושש לצואת אביו.

דע:

שאסור לשנוא לשום יהודי, אם לא שיראהו עובר עבירה. והאב שצוה לשנוא לו, לאו כל כמיניה לצוותו לעבור על דברי תורה; שנאמר: אני י"י, מוראי למעלה ממוראכם. ועוד, לא היה האב בזה הדבר עושה מעשה עמך, ואינו צריך לכבדו.

רבי יוסף בן שלמה קולון (המהרי"ק) נולד בצרפת בשנת ה"א ק"פ (1420) לערך ונדד הרבה בחייו. הוא ישב בעיקר בצפון איטליה, שם כיהן כרב בכמה קהילות חשובות. תשובותיו זכו לשם ולתפוצה רבה. תלמידו היה ר' עובדיה מברטנורה, בעל הפירוש המפורסם למשנה. המהרי"ק נפטר בשנת ה"א ר"מ (1480).

13. שו"ת מהרי"ק סימן קסו

למה זה תשאל לשמילאיש ברית'גם איש שלומיללחום בלחמי
ובביתי אין לחם ושמלהלהשיב דבר הלכהאפי' במס' כלהואתה ידעת כולה
אך ענותך סמכתניאורוח קדש' נטלתנילחוות דעילגם אני

(א)

ראשונה:

על אודות ראובן שנשבע לאביו שלא ישא אשה מבלתי רשותו, ובטרם נשבע עליו, כבר מסר מודעא בפני עדים לבטל שבועתו, באומרו שהיה ירא פן לא ירצה אביו ללכת בעבורו למקום פלוני אם מאן ימאן מלישבע לו על הדבר הזה. והנה ראובן קדש שוב אשה אחת בלי רשות אביו, ובין קידושין וכניס' צוה לו אביו לבלתי יכנסו, ומאותה האשה אשר קדש ראובן היה כבר נטען ונחשד עליה, אך לא על ידי מנעלים הפוכי' ורוק למעלה מן הכילה וכל הנז' בתלמוד ע"כ תוכן הענין.

כדי למלאות את דרושך אמרתי לכתוב דעתי הקצרה,

ואם כי לרוב הטרדות ואפס הפנאי לא דקדקתי בדברים ככל הצורך, והוא כי לפי הנראה לע"ד אין כח במודעה זו לבטל השבועה שנשבע אחר כך. . . דהכא לא חשיב אונס כלל, שהרי אביו לא היה כופהו כלל להשביעו. . . ואשר נסתפקת אם יש כח ביד האב למחות ביד בנו לישא אשה אשר יחפוץ בה הבן, לע"ד נראה שאם היא אשה ההוגגת/ההוגנת/ לו שאין כח ביד האב למחות ביד הבן.

חדא: דאפילו לענין ממון אודי ליה רבנן לרבי ירמיה כמאן דאמר משל האב,
וכן פסקו כל פוסקי הלכות אשר ראיתי,
כל שכן הכא, שהוא דבר השייך בצער' דגופא, להניח האשה אשר חפץ בה ויצטרך לקחת אשה אחרת אשר לא
תישר בעיניו כל כך,
ועוד דקרוב הדבר בעיני להיות כמצוה לעבור על דברי תורה,
שהרי אמרו רבותינו ז"ל: אסור לאדם שיקדש את האשה עד שיראנה,
אלא שעכשיו הותר פן יקדימו אחר כמו שכתבו התוספות והפוסקים,
הרי שהקפידו שיקח אשה אשר יחפוץ בה ותמצא חן בעיניו,
וכן בכמה מקומות חשו חכמים ז"ל לחבב האשה על בעלה,
וכבר השיב רבינו אשר דאם האב מצווה על בנו שלא ידבר עם פלוני ולא ימחול לו על מה שעשה לו עד זמן קצוב,
שאם הבן רוצה להשלים, שאין לחוש לצואת אביו, מפני שאסור לשנא שום יהודי כולי כדאית' בטור י"ד,
הכא נמי לא שנא לפי הנלע"ד מאחר שיש בדבר נדנד עבירה כו' כדפי' לעיל.

ועוד דעד כאן לא מיפילגי אם משל אב אם משל בן אלא בדבר דשייך האב בגווה,

פרנסת האב שצורך גוף האב וקיומו,

אבל במלתא דלא שייך בגווי', כי הכא, פשיט' דאין כח לאב למחות בבן, לא משום כבוד ולא משום מורא, דלא שייך כבוד אלא כגון מאכילו משקהו מלבישו מנעילו כו', מורא לא ישב במקומו ולא סות' את דבריו כו', וכן כיוצא בזה דשייך לאב, אבל במלתא דלא שייך האב בגווה פשיטא דאין כח האב למחות ביד בנו.

וגדולה מזו כתבו תוספו' שאנ"ץ בפרק קמא דקדושין בשם רבי' יצחק דאפילו למאן דאמר משל בן הני מילי כגון שהאב נהנה מגוף הדבר כי הכא שהוא נהנה מממון הבן, אבל אם נזדמן לו כבוד אביו וחזרת אבידתו, כיון שאין האב נהנה בגוף האבידה, אין הבן חייב להפסיד אבידתו בשביל אביו, כל שכן וכל שכן למאן דאמר משל אב.

ועוד כל שכן וכל שכן היכא שאין הבן מניח מלעשות כבוד אביו המוטל עליו בשביל אותו מעשה שהאב

מצווה עליו שלא לעשות כי הכא.

והא דאמר' אפי' זורק ארנקי לים כולו כבר העמידה רבינו יצחק בארנקי דאב לדברי האומר משל אב, ואפילו לדברי האומר משל בן ובארנקי דבן היינו דוקא שהאב נהנה בהשלכה זו כגון למרמא אימתא אינשי ביתיה כמו שפיר' תוספות שאנ"ץ.

ואע"ג דלכאורה רבינו משה מיימון פליג על דברי רבינו יצחק מדהביאה בסתם ולא פירש דמיירי ביש לו הנאה בהשלכתו, וגם פליג על מה שהעמיד' רבינו יצחק בארנקי של אב, מכל מקום יש לחלק, דאע"ג דאין הבן רשאי להכלים אביו ולצערו בשביל ממונו, מכל מקום אין חייב הוא להפסיד ממונו בשביל כבוד אביו, וכן צריך לומר ע"כ שהרי רבינו משה עצמו פסק כמאן דאמר משל אביו, אלא ודאי צריך לחלק כדחלקתי, וכל שכן דאין לו להניח מלקחת אשה ההוגנת לו והישרה בעיניו משום כבוד אביו וכדפירשתי.

אמנם מכח השבועה שנשבע לאביו נרא' לע"ד שאין רשאי לקחת כדפי' לעיל וגם מאחר שהבן נטען מאשה זו בעוד' תחת בעל' הראשון, צריך להתייש' בדבר ולחקור ולדעת אם היה שם עידי כיעור, דפשיטא דלאו דוקא שראוה חוגרת בסינר או רוק למעלה מן הכילה או מנעלים הפוכים אלא הוא הדין לכל הדברים המראים שהיה עבירה כמו שכתבו רבינו משה וטור אבן העזר שהוסיפו עליהם אחרי' על פי הירושלמי וכתבו דכן לכל כיוצא בזה:

רבי נפתלי צבי יהודה ברלין, הידוע בכינויו הנצי"ב מוולוז'ין, נולד בעיר מיר, רוסיה, בשנת ה"א תקע"ז (1817) ונפטר בורשה, פולין, בשנת ה"א תרנ"ג (1893). שמו התפרסם בעיקר כראש ישיבת וולוז'ין שברוסיה, אם הישיבות של העת החדשה. הוא טיפל אישית בתלמידיו הרבים, ובזמנו מנתה הישיבה למעלה מ-400 תלמידים. הוא כתב ספר פירושים לש"ס בשם מרומי שדה; חיבור העמק שאלה על ספר השאלות של רב אחאי גאון; פירוש העמק דבר לתורה, ועוד. תשובותיו נתפרסמו בספרו משיב דבר. הנצי"ב אף סייע באופן פעיל לתנועת חובבי ציון, אשר עסקה בעלייה וביישוב ארץ ישראל השוממה.

14. שו"ת משיב דבר חלק ב סימן נ

נראה דהא דאי' ביו"ד (סי' ר"מ סכ"ה) וכן אם האב מוחה בבן לישא איזה אשה שיחפוץ בה, א"צ הבן לשמוע אל האב, זה אינו אלא באופן שאין באשה שחפץ בה בזיון וצער לאב אבל ביש בזיון אסור לישאנה: והנה נאמר ע"ז הדין שאר טעמים במהרי"ק (שורש קס"ו א') דכבוד אב אינו אלא במה שנוגע לו להאכילו וכדומה, אבל במה שאינו נוגע לו אין חיוב, וזה הטעם הביא בביאור הגר"א ז"ל בשם ח' רמב"ן ורשב"א יבמות פ"א שאין עיקר מצות כ"א אלא במה שיש לו הנאה כו', ולפי זה הטעם אם היה נוגע נשיאת אשה זו להנאתו היה מחויב לישאנה ולא אחרת, וכש"כ שאסור לישא אשה שהיא בזיון אב דגרע טובא דקאי בארור מקלה אביו ואמו, ואפילו מחילת אב דקיי"ל דאב יכול למחול ע"כ, מכ"מ על בזיון א"א למחול כמש"כ השאלות דר"א (סי' ס' (??נז?)) והכי פשיט בשו"ת הריב"ש והובא בבד"ה יו"ד (סי' של"ד), עוד נאמר טעם ע"ז הדין במהרי"ק שם משום דמצוה לישא אשה שנושאת חן בעיניו, וא"כ יש בדבר נדנדוד עבירה למחות על הבן שלא ישאנה, ובזה אין מצות כ"א, ובאמת כ"כ התוס' בכורות (דף כ"ט א') דהא דאי' דמותר לילך לבה"פ לישא אשה אפילו באפשר לישא גם בל"ז, אלא מכ"מ רוצה באשה זו, ונחשב למצוה והיינו כמו ללמוד תורה אמרינן אף ע"ג שאפשר ללמוד במק"א משום שלא מכל אדם זוכה ללמוד, וה"ה לא מכל אשה אדם זוכה להבנות: איברא כ"ז דוחה מצות כ"א מהא דאי' ביבמות (ו') איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמרו אני ה', כלכם חייבים בכבודי, וכ"ז אינו אלא מ"ע דמורא וכבוד אבל בזיון דקאי בארור לא מצינו:

רבי עובדיה יוסף, הראשון לציון הקודם, נחשב יחיד בדורו בבקיאותו הנפלאה בספרי ההלכה. זכרוננו הפנומנלי, המסוגל לסקור את כל הנכתב על נושא נתון - מהתנ"ך, מהתלמוד ומהפוסקים - מעניק לתשובותיו אופי אנציקלופדי, שכן נושא הנדון על ידו זוכה למיצוי כל החומר הרלוונטי הקיים. הראשל"צ נולד בבגדד בשנת ה"א תר"פ (1920), עלה לארץ-ישראל בגיל ארבע, למד בישיבות בעיר העתיקה שבירושלים והוסמך לרבנות על ידי הראשל"צ דאז, הרב עוזיאל. בשנת ה"א תש"ז (1947) הוא שימש ראב"ד (רב, אב-בית-הדין) בקהיר. בשנת ה"א תש"י (1950) עלה ר' עובדיה שוב ארצה והתיישב בה סופית. בספרי תשובותיו, סדרות יביע אומר ויחווה דעת, אנו נתקלים בכל הבעיות ההלכתיות של ימינו ממש. תשובותיו לשאלות הלכה אקטואליות משודרות לציבור הרחב ב"פינת ההלכה" שלו ברדיו.

15. שו"ת יביע אומר חלק ח - יו"ד סימן כב

[וע' להגאון הנצי"ב בשו"ת משיב דבר (חיו"ד סי' ג) שכתב, שלפי הטעם שכתב מהר"י קולון דלא שייך כיבוד אב אלא במה שנוגע לו ולהנאתו כגון להאכילו ולהשקותו, משא"כ בדבר שאינו נוגע לו אין חיוב לשמוע בקולו, וטעם זה הובא גם בביאורי הגר"א. לפ"ז נראה דהיינו דוקא לגבי מ"ע דכיבוד ומורא, אבל אם נישואי בנו לאשה פלונית היא בגדר בזיון לאב, חייב לשמוע בקול אביו, ואסור לו לשאתה לאשה, שזהו בכלל ארור מקלה אביו ואמו, ואפילו אם מחל האב לא מהני, דאף דקי"ל אב שמחל על כבודו כבודו מחול, מ"מ על בזיונו א"א למחול, כמ"ש השאלות דרב אחאי סי' (ס) [נז]. וכ"כ בשו"ת הריב"ש (סי' רכ) בשם הראב"ד. ע"כ. ובס' תורה תמימה (ס"פ תולדות) כ' להעיר ע"ד מהר"י קולון הנ"ל ממה שציוה יצחק את יעקב שלא יקח אשה מבנות כנען, ואם מן הדין אין הבן חייב לשמוע לאביו בעניני נישואין, לא היה לו לומר בלשון צווי, וחידוש שלא נתעוררו בזה הפוסקים וכו'. ע"ש. ולפי האמור לק"מ, שלקחת אשה מבנות כנען נחשבת כבזיון לגבי אבות העולם, עד שאמרה רבקה קצתי בחיי מפני בנות חת.

וכן מצאתי בספר חסידים (סי' תקסד) שכתב, אם אביו או אמו רואים שבנות הארץ רעות, ומצוים עליו לבל יקח מהן אשה, והבן לוקח מהן אשה, חוטא הבן בזה, שהרי יעקב שמע ליצחק ולרבקה שלא לישא אשה מבנות כנען. ע"ש. וכן נראה כוונת הרב בן המחבר ספר בית הלל בהגה (ס"ס רמ). ע"ש. וכ"כ השדי חמד (מע' כ כלל קמז) בשם הרב תהלה לדוד ח"ב (דף ה ע"ב). ע"ש.

ובשו"ת מכתם לדוד פארדו (חיו"ד סי' לג, דצ"ה ע"ד) בד"ה ובר מן דין, כתב,
שאם האב מקפיד משום צוואת ר' יהודה חסיד שלא ישאנה, לא קרינן בה אשה ההוגנת לו, וצריך לשמוע
לאביו, ואע"ג דנפיש בני חילא דלא קפדי בהאי מילתא, מ"מ כיון דאיכא מאן דקפיד משגחין ביה,
וכיו"ב כ' הרב מהר"ר חסדאי הכהן בשו"ת תורת חסד (סי' רסח) וכו'. ע"ש.
ולפע"ד נראה שכל שאין הבן מקפיד בזה, א"צ לשמוע לאביו בזה, דכל דלא קפיד לא קפדי בהדיה,
וכמ"ש בשו"ת שם אריה (חיו"ד סי' כז דל"ט ע"א),
שכל צוואות ר"י החסיד חששות רחוקות הן, ולא יזיקו אלא לאחד מני אלף, ואינם אלא דרך עצה טובה,
ודלא קפיד לא קפדי בהדיה. ע"ש.
וכ"כ בשו"ת חתם סופר (חאה"ע ס"ס קטז).
ובשו"ת אגרות משה (חאה"ע סי' ד).
ועוד. ודו"ק]

רבי יוסף חיים בן אליהו אל-חכם (מהרי"ח) נולד בבגדד בשנת ה"א תקצ"ה (1835?) ורבו המובהק היה ר' עבדאללה סומך. הוא לא כיהן ברבנות העיר, אלא היה דרשן גדול, ולדרשותיו נאספו אלפים. הוא חיבר עשרות ספרים בכל שטחי התורה, כאשר עיקר פרסומו בא לו מחיבוריו בקבלה ובהלכה. ספרו בן איש חי מהווה מעין קיצור שלחן ערוך, כולל דברי קבלה, הלכה ומנהג, והוא נפוץ מאוד בשימוש אצל עדות המזרח עד היום. נוסח התפילה הספרדית הנמצא בשימוש כיום אצל עדות המזרח בא ממנו, ובו הוא הכניס גורמים קבליים מתורת האר"י לתוך התפילה. בספר תשובותיו, רב פעלים, מתגלה המהרי"ח כפוסק גדול, אשר השיב לבני עירו וארצו, ואף לקהילות בכל המזרח הרחוק - הודו, סינגפור, צילון, קורדיסטן ועוד ועוד, וחומר הסטורי רב יש בספריו על ההווי בקהילות הללו. הוא ביקר בארץ ישראל והתקבל בכבוד רב ע"י הרבנים והחכמים בארץ. ר' יוסף חיים נפטר בשנת ה"א תרס"ט (1909).

16. שו"ת תורה לשמה סימן רסו

שאלה:

בת אחת צוה אותה אביה שלא תנשא - אם היא מחוייבת לשמוע לאביה בדבר זה? והיא רוצה שתנשא כדי להוליד בנים, "ולא תהו בראה לשבת יצרה". יורינו המורה לצדקה ושכמ"ה.

תשובה:

קי"ל אין אשה מצווה בפריה ורביה, וזו היא הלכה ברורה, וליכא חיובא אפילו מדרבנן, וכן מפורש בתוספתא: "רשאה האשה לשבת בלא איש ולינשא לסריס ולשתות כוס עקרין" - נמצא דאינה חייבת כלל, ורק אם קיימה מצוה זו יש לה שכר כמי שאינו מצווה ועושה, וכנז' בשו"ת הר"ן ז"ל סי' ל"ב ע"ש.

ולכן מחוייבת היא לקיים מצות אביה בדבר זה אשר צוה אותה, כי מצות כבוד או"א = אב ואם = חייבת בו מן התורה. מיהו - אם יש לה טעם אחר וסיבה אחרת במה שרוצה להנשא הנוגעת לענין איסורא, כי יראה היא מן מכשול של זנות אם תשאר פנויה, אז אה"נ לא תשמע לאביה בזה. והיה זה שלום וא-ל שדי ה' צבא-ות יעזור לי. כ"ד הקטן יחזקאל כחלי נר"ו.

17. משנה יבמות ו:

לא יבטל אדם מפריה ורביה אלא אם כן יש לו בנים.

בית שמאי אומרים: שני זכרים;

ובית הלל אומרים: זכר ונקבה, שנאמר (בראשית ה') "זכר ונקבה בראם".

נשא אשה ושהה עמה עשר שנים ולא ילדה, אינו רשאי ליבטל.

גירשה, מותרת לינשא לאחר, ורשאי השני לשהות עמה עשר שנים,

ואם הפילה, מונה משעה שהפילה.

האיש מצווה על פריה ורביה אבל לא האשה.

רבי יוחנן בן ברוקא אומר: על שניהם הוא אומר (בראשית א') "ויברך אותם אלהים ויאמר להם: 'פרו ורבו'":

18. משנה מסכת גיטין ד:ה

מי שחציו עבד וחציו בן חורין עובד את רבו יום אחד ואת עצמו יום אחד - דברי בית הלל.
אמרו לו בית שמאי: תקנתם את רבו, ואת עצמו לא תקנתם!
לישא שפחה אי אפשר, שכבר חציו בן חורין;
בת חורין אי אפשר, שכבר חציו עבד.
יבטל?! והלא לא נברא העולם אלא לפריה ורביה, שנאמר (ישעיה מ"ה) "לא תהו בראה לשבת יצרה"!
אלא, מפני תקון העולם כופין את רבו ועושה אותו בן חורין, וכותב שטר על חצי דמיו.
וחזרו בית הלל להורות כדברי בית שמאי:

19. תוספות בבא בתרא יג.

שנאמר לא תהו בראה וגו' -
הא דלא מייתי קרא דפרו ורבו, אור"י בר מרדכי, משום דלשבת יצרה שייך אפי' בצד עבדות.
וחציה שפחה וחציה בת חורין דלא כפו את רבה לשחררה אלא משום שנהגו בה מנהג הפקר, הא דלא כפו אותו
משום שבת, דשמא אפילו כשתעשה בת חורין לא תקיים, משום דלא מפקדא אפריה ורביה, כדאמרינן בהבא על
יבמתו (שם דף סה: ושם) דאיתתא לא מפקדא אפריה ורביה, אבל עבד, כשיהיה בן חורין ע"כ יקיים.
ור"י מפרש דלכך לא נקט קרא דפרו ורבו, משום דפטור הוא מאותה מצוה כיון שהוא אנוס, וכדי שיתחייב בה לא
כפינן לרבו לעשותו בן חורין, דא"כ בכל העבדים נכוף רבם לשחררם כדי שיתחייבו בכל המצות! ולכך נקט קרא "לא
תהו בראה" משום שהיא מצוה רבה, ומשום הכי כפינן. ובפ"ב דמגילה (דף כז.) נמי מייתי להאי קרא משום הכי גבי
אין מוכרין ספר תורה אלא ללמוד תורה ולישא אשה ללמוד תורה, דאמר מר "גדול ת"ת שמביא לידי מעשה", לישא
אשה נמי "לא תהו בראה אלא לשבת יצרה".

רבי משה בן יצחק אלשקר (אלאשקר) נולד בשנת ה"א רכ"ו (1466) בספרד וגלה עם הגולים של שנת ה"א רנ"ב (1492). לאחר ישיבה בתוניס וביוון הוא התמנה לדיין בקהיר בשנת ה"א רפ"ב (1522). לבסוף עלה ר' משה לירושלים ושם נפטר בשנת ה"א ש"ב (1542). בתשובותיו התכתב עם גדולי דורו.

20. שו"ת מהר"ם אלשקר סימן עב

ובענין המנורה והתפוחים שכתוב עליהם שהקדישן פלוני לבית הכנסת ומת והניחם ביד בנו להוליך אותן לבית הכנסת בעת שיצטרכו להן כגון בשבתות ובמועדים וראשי חדשים ושנים וכן היה עושה הבן הנזכר ואחר כך מטה ידו ויש לו בנות להשיאן ואין כל מאומה בידו כי אם אותן תפוחים והמנורה הנזכרים אם יוכל למכרן ולהשיא בהן אחת מבנותיו או לא. ואם הוא אינו יכול אם יכולין בני העיר לשנותן וליתנן לו:

תשובה כבר האריך כ"ת בדבר זה וידעתי כי אינך צריך למודעי וכדי להפיק רצונך לפניך אשא דעי ואומר דדבר פשוט הוא דאין הבן יכול לשנותן ולא ליגע בהן כמו שהוכיח כ"ת ואין צורך באורך. ואמנם בני העיר ודאי דיכולין לשנותן למצוה אחרת ואף על פי ששם בעליהם עליהם כמו שכתב גם כן כ"ת. ואם אין שם בעליהן עליהן יכולין הן לשנותן ואפי' לדבר הרשות . . . מיהו צריך לראות אם נשואי זאת הבת הוי דבר מצוה או לא. ומה שכתב כ"ת דמצוה על האדם להשיא בנותיו. המצוה הזאת אם היא מצוה היא על אביה ולא על בני העיר אלא אם הבת יתומה באין אב ודאי נראה לי דהוי דבר של מצוה שיכולין בני העיר לשנות ההקדש בעבורה. וכמו שכתב הריב"ש ז"ל בתשובה זה לשונו אבל הנראה לי להתיר להלכה למעשה למכור ספר תורה שנמצא בו איזה טעות או שחסר אות אחת או שיתר אות אחת דכיון שהוא פסול אין קדושת ספר תורה עליו והרי הוא כחומשין ושבע' טובי העיר במעמד אנשי העיר ימכרוהו ויתנו שלא להעלות בדמיו או שימכרו אפי' ס"ת כשר להספקת התלמידים או להשיא יתומים בדמיו דהוי דומיא דללמוד תורה ולישא אשה ע"כ. אלמא יכולין בני העיר למכור אפילו ס"ת להשיא יתומים ואע"ג דאיכא לחלק ולומר דהנך יתומי דכת' ז"ל היינו זכרים דוקא דמצויין על פריה ורביה. מ"מ נראה לי דאין לחלק ואין להוציא יתומות מכלל מצוה זו. אבל לא ידעתי אם יכולין הקהל להשיא עניה שאין לאביה יכולת להשיאה בדבר של הקד' ששם בעליו עליו כעובדא דילן ואם נקרא זה דבר של מצוה . . .

21. מגן אברהם אורח חיים סימן קנג ס"ק ט

להשיא יתומים בדמיו - וה"ה יתומות (ר"מ אלשקר סי' מ"ב כ"ה) וכן נ"ל מוכח מדקאמר הגמ' הטעם משום לא תוהו בראה לשבת יצרה ולא קאמר משום פרו ורבו אלא דפרו ורבו לא שייך באשה משא"כ לשבת יצרה וכמ"ש התוס' בגיטין דף מ"א ע"ב כנ"ל דלא כמ"ש בחמ"ח סימן א' והארכתני בזה בתשו' וה"ה דמוכרין ס"ת לפדיון שבויים (ב"י בי"ד סימן רנ"ב וש"כ דלא כדרישה):

22. בית שמואל אבן העזר סימן א סעיף ב

ב אין מוכרין ס"ת אלא כדי ללמוד תורה - בכלל זה איתא הספקת תלמידים ובכלל לישא אשה איתא להשיא יתומים כמ"ש בא"ח סי' קנ"ג ושאר ספרים נמי אסור למכור כמ"ש בי"ד סי' ר"ע, וכתב בחלקת מחוקק דוקא משום מצות פריה ורביה מוכרים ספר תורה אבל להשיא יתומה אין מוכרים כי היא אינה מצווה על פו"ר אלא דוקא להשיא יתום מוכרים משום פו"ר מיהו למ"ש לקמן דמוכרים ס"ת לקיים לערב אל תנח י"ל להשיא יתומה נמי מוכרים ס"ת לקיים לשבת יצרה דאשה נמי מצווה על שבת כמ"ש בתו' ב"ב דף י"ג ובתוספת גיטין דף מ"א ונכלל נמי בכלל לישא אשה היינו אפילו אם כבר קיים פו"ר כן מוכרים להשיא למי שקיים פו"ר או להשיא יתומה וכ"כ במ"א סי' קנ"ג מיהו מ"ש סו"ג בהג"ה בשם הש"ג אשה אל תשב בלא בעל משום חשד משמע דאינה מצווה על שבת וכן משמע בתו' ריש חגיגה גם בתו' הנ"ל לא כתבו את זאת דאשה מצווה על שבת אלא לחד תירוץ ועיין בתשו' רד"ך כתב נמי האשה מצווה על שבת ועיין באו"ח יחיד שיש לו ס"ת ורוצה למכור ולעשות במעות מה שרוצה:

23. חלקת מחוקק על שולחן ערוך אבן העזר סימן א סעיף ב

(א) אין מוכרין ס"ת וכו' - בש"ע בא"ח סימן קנ"ג פסק דמותר למכור ס"ת להספקת תלמידים או להשיא יתומים בדמיו והיא מדברי הריב"ש הביאו הב"י (שם בסי' הנ"ל וסיים הריב"ש בדבריו) דהוי דומיא דללמוד תורה ולישא אשה ולפ"ז דוקא יתום שרוצה לקיים פ"ו ואין סיפוק בידו אבל בשביל יתומה אין מוכרין (דאשה אינה מצווה על פ"ו כדפסק בסי' זה סעיף י"ג) ושאר פרטי דין זה אם אין לו מה לאכול או למצות פדיון שבויים וכן אם יש חילוק בין ס"ת של יחיד לשל רבים עיין בי"ד סי' ר"ע וסי' רפ"ב ובא"ח סי' קנ"ג ואין כאן מקום להאריך בדין מכירת ס"ת:

24. שולחן ערוך יורה דעה סימן רנא:ח

איש ואשה שבאו לשאול מזון, מקדימין אשה לאיש. וכן אם באו לשאול כסות. וכן אם באו יתום ויתומה לינשא, מקדימין להשיא היתומה.

25. יביע אומר

ולפי האמור עדיין יש לפקפק על דברי הרב תורה לשמה הנ"ל, שמכיון שיש מצוה בנישואיה, עד שהותר למכור ס"ת לצורך נישואיה, י"ל שאין לה לשמוע לדברי אביה שגזר עליה לבל תנשא, ותתבטל מן המצוה. וכ"כ הגאון רבי דוד פארדו בשו"ת מכתם לדוד (חיו"ד סי' לג דף צה ע"א) להוכיח ממ"ש הר"ן בתשובה (סי' לב), שיש מצוה בנישואי הבת אע"פ שאינה מצווה על מצות פריה ורביה, שאין לה לשמוע לדברי אביה בעניני הנישואין נגד חפצה ורצונה, ואין חילוק בזה בין בן לבת. (כנ"ל אות א'). והוסיף שם, שמכיון שיכולה לבוא מחמת טענה, דבעיא חוטרא לידה ומרה לקבורה, כמ"ש ביבמות (סה ב), חזר דינה להיות כאיש. ע"ש.

26. שו"ת הר"ן סימן לב

אמנם מצאתי בתשובת שאלה לרב רבי דן ז"ל דאמר, דאע"ג דקיימא לן דאתתא לא מיפקדא אפרייה ורבייה אומר אני דאפילו הכי אית לה מצוה אע"ג דאינה מצווה ועושה

27. שו"ת מכתם לדוד חלק יו"ד סימן לב-לג

שאלה:

מעשה שהיה כך היה שדינה בת ראובן אחותה של אשת לוי נתנה עיניה בשמעון אחיו של לוי הנז' ונשבעו שניהם שמ' ודינה ע"ד הקב"ה וע"ד הנ"ב להנשא זל"ז והעידו עדים לשי"ת ולבור ובשעת השבועה אמרה דינה ושמ' בפירוש שאפילו שלא יהיה לה לחם לאכול ובגד ללבוש ולא יתמצו אביה ואמה לו תהיה לאשה ולא לזולתו.

ויהי היום וישמע ראובן את כל אשר עשתה דינה ביתו וצווח עשר צווחות דלבו לא כן יחפוץ לעשות

השידוכין הללו עם שמעון לב' סבות

חדא) משום צוואה של ר"י החסיד שלא יקחו שני אחים לשתי אחיות ומה חפצו עוד בראות דעי"ז ב' בנותיו תהיינ' בספק סכנה.

עוד אחרת) מפני כי יאודה אחיו של ראובן הוא מעכב ועושה לו איומים גזומים שאם יעשה זאת לתת דינה בתו לשמעון אף דזרע אין לו ולראובן אחיו לו משפט הירושה יניח נכסיו לאחרים וכ"ז שאומרים ליאודה דברי פיוסים קול ברמה נשמע אם יעשה אחי זאת לתת את דינה בתו לשמעון אני מאבד את זכותו שיש לו עמי

אשר ע"כ ראובן ככרוכי צווח בקול מר מתוך מרת נפשו לאמר שאינו חפץ בשידוכין הללו הואיל ויש בהם

ספק איבו' נפש ובודאי איבוד ממון, וישלח ויבא את אוהביו שידברו על לב הנערה לאמר מה לך לעשות נגד רצון

אביך אשר צועק בקול מר מתוך צרת נפשו ולאורח ארעא למעבד כדין שלא מדעת האב.

ודינה אמרה דגם כי יצעק כהנה רבות אין רצונ' כי אם בשמ' כי נפשה קשורה בנפשו.

יורנו מורנו:

אם יש כח באב לבטל השידוכין הללו הואיל והוי שבועה לבטל את המצוה?

ומה שנלע"ד:

דאף דהפול' פסקו דיכול הבן ליקח אשה ההוגנת לו נגד רצון אביו, כמ"ש הרמב"ן ומהרשד"ם ומהריק"ו ושאר הפול',

מ"מ ידוע דהדין משתנה לפי מקומו, ובנ"ד רב ההפרש ביניהם מבן לבת כמו שירא' לעין, דטעם שנתנו הפול' בבן לא

שייך בבת.

על הכל יבא נא דברו הטוב ושכמ"ה.

זה מה שהשיב ידידנו החכם הש' עצום ורב כמוה"ר שבתי וינטורה נר"ו . . .
כלל העולה לענין דינא דהנשבע שלא לירא מאביו אין ממש בשבועה זו והנשבע לעשות אחד מהדברים שהם נגד
מוראו כגון לישב במקומו וכדומה וכן הנשבע שלא לכבדו חלה שבועתו ואם לא קיים שבועתו חייב משום שבועת
ביטוי וכ"ש וק"ו בנ"ד דחלה השבועה וא"כ א"א לבטל השידוכין עד שיתרצו שניהם להתיר או שיסכים שמ' להתיר
לדינה ואין לו לראו' אביה אלא להרבות עליהם רעים ולשחודי במילי או לטרחה ולייגעם שלא תצא מחשבתם לידי
פועל כל כמה דאפי' ליה אפי' עד שתלבין ראשה אם יכול שמא יתנו להם להתחרט דהא לא קבעו זמן לינשא. זהו
הנלע"ד וצור ישר' יצילני משגיאות ולא אכשל בדבר הלכה אכ"ר זעירא דלא מן חברייא. שבתי בכר אברהם וינטורה.

תשובתי על דבריו.

. . . דהא דאינו שומע לו אינו בגדר ביטול מורא אלא חסרון כבוד הוא ואין נק' עובר על מצות מורא אלא

העושה מעשה או מדבר דיבור שניכר מיד מתוך אותו המעשה או הדיבור שעושה בזיון לאביו כגון אותם שמנו
חכמים יושב במקומו המיוחד לו או סותר דבריו שאומר בפ' אינו כמו שאמר אבא. והא לא משכחת לה דכדי לקיים
מצוה או שלא לעבור עבירה יהא מוכרח לעבור להדיא ביד או בפה על מורא אב . . .

וראיתי להרב המו' בעל מ"ל ז"ל שהכריח דברי ה"ה ז"ל באומרו דאל"כ פשי' דלא יקבל ממנו כיון דא"ל אל
תחזיר לעבור עד"ת דקרי כאן נשיא בעמך כו' בעושה מעשה עמך ע"ש.

ולע"ד אחר המחילה אי מהא לא אירייה דנראה שלא יצא אב זה מכלל עושה מעשה עמך בדיבור גרידא
דא"ל הר הפע' אל תחזיר דלא מפני זה נק' רשע דלא מיקרי רשע אלא מי שעבר עבי' שחייבין עליה מלקו' מ' וכן מבו'
בח"מ סי' ל"ד והכא אפי' תימא שזה האב עובר על לפני עור לא תתן מכשול הוי לאו שאין בו מעשה ואין בו מלקות.
וקרוב הדבר דאפי' משום לפני עור ליכא דמלתא בעלמא הוא דקא"ל ויכול לומר ג"כ דלנסותו איכוון ועכ"פ יכול לומר
דברי הרב ודברי התלמיד כו' ואין זה מסית ואי הבן קביל מניה איהו הוא דאפסיד אנפשיה.

אלא נר' דטעמו של ה"ה נמי מפורש בדברי הריטב"א דכתי' דאל"כ אין כאן מצות כבוד כלל דהויא מלתא
דלא שייך האב בגווה ולא נפקא ליה ולא מידי במה שלא יחזיר ופשיטא מהיכא תיתי דליציית ליה . . .

בשרש דבר לענין דינא בנד"ד דבקושטא שניא היא דא ולפי הנראה בתחלת דינא לא משום כבוד איכא ולא
משום מורא איכא הכא ודבר זה מתורתו של רבינו מוהריק"ו ז"ל תלמדנו וז"ל בש' קס"ו נראה דכל שהיא אשה
ההוגנת לו שאין כח ביד האב למחות ביד הבן דאפי' לענין ממון אורו ליה רבנן לרבי ירמיה כמ"ד משל אב וכ"פ כל פו'
הלכו' אשר ראיתי כ"ש הכא שהוא דבר השייך בצערא דגופא להניח האשה אשר חפץ בה כו' ועוד דע"כ ל"פ אם
משל אב אם משל בן אלא בדבר דשייך האב בגווה פרנסת האב שצורך גוף האב הוא אבל במלתא דלא שייך בגווה
כי הכא פשי' דאין כח באב למחות בבן כו' עכ"ל. וכך העלה הלכה הרב הגדול מוהרשד"ם ז"ל בחי"ד סי' צ"ה והפריז
לומר דאפי' צוה לו אביו בפ' לא תקח אשה פ' והיא כשרה כו' יקחנ' כי עמה יתן לו ה' בנים הגונים משא"כ אם ישא
אשה אחרת אשר אין לו חפץ בה כי בני שנא שנואים בפני המקום כו' ע"ש והובאו דבריהם בכנ"ה י"ד סי' רל"ט
וסי' ר"מ ומייתי תו התם להדייא בשם הר"ב משפט צדק ז"ל דה"ה בבת ע"ש. ומבו' הוא מתוך טעמו של מוהריק"ו
הנ"ל דשייך שפיר אפי' בבת ואף למ"ש מהרשד"ם הא ידוע דאף ע"ג דאתתא לא מפקדא אפ"ור =אפריה ורביה=
מ"מ בבאה מחמת טענה בעינא חוטר' לידה כו' חזר דינה להיות לאיש. ומה גם דכבר כתב הרמב"ם ז"ל פט"ו מה'
אישות דמ"מ אסורה לישב בלא איש מפני החש' ועוד דכתב הר"ן ז"ל בתשו' סי' ל"ב דאע"ג דלא מפקדא מ"מ מצוה
אית לה וכל זה לאפוקי מדעת השואל והמשיב דרצו לומר בפשיטות דלפי טעם הפו' יש חילוק מבן לבת ותהי להיפך.
אשר מכ"ז היה נראה דאיפשיטא בעיין דהשתא ומה אפי' כי לית להו לבן או לבת שום דבר מכרי' אלא רצון בעלמא
מצו למעבד עובדא לכתחלה נגד רצון האב בכ"הג ואפי' צוה להם בפ' שלא לעשותו כ"ש הכא דאריא דשבועתא
רמיא עלה דודאי ככל היוצא מפ' תעש . . .

אמנם הרי כתב הרב החבי"ב שם דמדברי מוהרש"ך ז"ל ח"א סי' קל"ה נראה שאם צוה לו אביו בפ"א לא תקחנה אפילו נשבע לקחתה נשבע לבטל את המצוה מיקרי ע"ש. וכיון שכן נימא אנן דבכי הא דנד"ד הו"ל ספקא דדינא ולחומרא ולא שרי' לה לינשא לו וליכא למימר דאדרבא זיל לאידך גיסא דהו"ל נמי ס' שבועה דמדאורייתא ולחומרא ולינסב' לקיים את שבועתם דכיון דזיל הכא איבא חומרא וזיל הכא איבא חומרא שב וא"ת =ואל תעשה= עדיף ולא לינסבה . . .

וכ"ש בת לגבי אביה דלאו כל כמינה לגרום לו היזק זה דמלתא דפשי' דאפי' למ"ד משל אב הכא אסורה דלא מסתייה דאינה מאכילתו ומלבישתו אלא דשקלא תכא מקמיה ורוצה לעשות מעשה שע"י גורמת לו הפסד בודאי ה"ז עוברת בקום עשה על מצות כבוד ובכה"ג לא דברו מוהרי"ק ומוהרש"ד"ם כאמור . . .

והגם שהיה מקום לעמוד במקצת דברי הרב ז"ל מ"מ אין הפנאי מסכים נקוט מיהא דאפי' לחילוקו של הרב דתא נפקא לד' הרי"ף והרמב"ם ז"ל דבקום עשה איכא ספקא אי הלכה כמ"ד משל בן והו"ל ס' דאו' ולחומרא . . .
ובר מן דין אתינא עלה מטעמא אחרינא דכיון דהך מלתא חדושה הוא דאגמרוהו ניהלן מוהרי"ק ומוהרש"ד"ם אין לך בו אלא חידושו דהיינו כמו שמבואר בדבריהם דדוקא כשרצה הבן לישא אשה ההוגנת לו והיינו היכא דליכא בהך זוגא שום פקפוק אבל בדאיכא כל דהוא דקא מסייע למחאה דאב כגון בנד"ד דאיכא משום צאת ר"י החסיד לא קרינן ביה לגמרי אשה ההוגנת דלא גרע מההיא דאמרינן גבי יבמה מה לך אצל ילדה כו' דכל כה"ג לאו ההוגנת לו מקרי.

וכמה חצופה ריבה זו עפרא בפומא המכרזת ואומרת דגם כי יצעק אביה כהנה רבות אין רצונה כ"א בשמ' כי נפשה קשורה בנפשו.

הקו"ל הולך אחר החיתום כי לא כך היה מעשה כפי אשר הציגו לפני בשאלה אלא האמת שלא הזכירו בשבועתם הך תנאה שאפי' לא יתרצו אביה ואמה כלל רק כך נשבעו סתם ע"ד המב"ה וכל אחד עד"ח לינשא ז"לז ולא עלה על דעתם שיערערו אביה ואמה כלל אלא אדרבא היו סבורים שיתרצו ואחר זמן כשנדע הדבר לאביו ערער וקרא תגר ורוצה לבטל הזוג מטעם האמור ולא עוד אלא שאיים את המשודך והכריחו לישאל על נדרו אבל הוא מסר מודעא קודם התרתו כפי הדין. הנה כי כן הדר דינא דאשתני גופא ואישתני דינא דכיון דהנערה בוגרת וברשותא קיימא לינשא למי שתרצה אין כח ביד אביה לעכב בידה לינשא למי שבחרה בו כדלעיל. והואיל ובשעה שנשבעה לא הוציאה מפיה שום ש"ש ולא נגע' בכבו' אביה אלא נשבעה סתם נמצא שהשבעה היא שבוע' גמור' ואע"ג דהשתא אין אביה רוצה בכ"הג שנשבעה סתם לכ"ע חיילא שבועה בכלל מגו דחיילא אם היה אביה מתרצה חיילא נמי אם אינו מתרצה. ומעתה ל"מ אם אומר לה לעבור על שבועתה דפשיטא שלא תשמע לו שדבריו מאפס ותהו נחשבו לו מקרא דאני ה' וכדלעיל אלא אפי' אם או' לה שתתיר שבועתה הא פשיטא דכיון שהשבעה שבו' גמורה היא כל זמן שהיא אוהבת את האיש ואינ' מתחרטת בלבה חרטה גמורה לא מהני לה התרה ובכ"הג אפי' מהרש"ך מודה דאיך נוכל לכופה להתיר בע"כ שבועה גמורה עד"ח כל זמן שפיה ולבה שוין דרוצה בקיומו. וא"כ אם יתברר הדבר לב"ד דבאמת כך נשבעו סתם אין כח לכופה כלל אמנם הואיל ולפום קושטא איכא פסידא לאב כדלעיל ידברו ב"ד על לבה דברים המתיישבים על הלב ויאמרו לה כי לא טוב הדבר לגרום הפסד לאביה זה ילדה ואולי מרה תהיה באחרונה וכיוצא בדברים הללו אולי תתן את לבה להתחרט ואז יוכלו להתיר לה אם תתרצה אפי' בע"כ של המשודך מטעם היות לדבר מצוה שלא יבא האב לידי פסידא אבל אם בכל זאת לא תטה אזנה א"א לכופה כלל וברור. גם אלה דברי דוד.

וכן מתבאר בשו"ת נודע ביהודה מה"ת (חאה"ע סי' מה) שאין חילוק בזה בין בן לבת, הן לדעת הרה"ג השואל, והן לדעת הגאון הנודע ביהודה. ע"ש. גם בשו"ת אבני צדק (חיו"ד ח"ב סי' צט) כתב, שלפי מ"ש מהר"י קולון (שרש קסו), שאם האב מוחה בבן מלישא אשה שיחפוץ בה הבן, א"צ לשמוע לו, כיון שאפילו לענין ממון קי"ל דהוי משל אב, וכ"ש הכא שהוא דבר השייך לצערא דגופא. וכן פסק הרמ"א (סו"ס רמ), מכאן שהוא הדין שאין כח ביד האב למחות בבתו שלא תנשא לאיש שתחפוץ בו, וכ"ש שיש כאן צערא דגופא, דטב למיתב טן דו מלמיתב ארמלו. ואפילו אם הדבר נוגע לאביה על ידי מזונות שהיא מרויחה, אינה מחוייבת לכבדו בזה, במה שנוגע לגופה ונפשה. ואני מתפלל על האב הזה שחס על גופו, ואינו חס כלל על גופה ונפשה של בתו והלא כתיב כרחם אב על בנים, וכ"ש בדבר כזה הנוגע לנפש. ולכן יאמרו נא לאביה בשמי שאני מבקשו ומזהירו שלא ימנע את בתו מזה, ואם ישמע בקולי מוטב, ואם יעמוד בדעתו, יש להודיע לבתו לבל תאבה לו ולא תשמע בקולו ותנשא לגיסה שהיא חפצה בו, ויהיה במזל טוב. עכת"ד. וכן אני אומר בנ"ד, ושלא כדברי הרב תורה לשמה, שאין דבריו נכונים לדינא. וכל הדברים הללו שייכים לנידונו של הרב תורה לשמה . . .

וע' בשו"ת תורה לשמה (סי' ער) שכתב, שאם ציוהו אביו לעשות דבר שאינו לכבודו, כגון בן גדול שנצטווה ע"י אביו לעשות מעשה נערים לרכוב על מקל בחצר, והבן מתבייש לעשות כן, א"צ לשמוע לו, כיון שאין זה כבודו . . .

והנה יש להעיר על מ"ש בתורה לשמה סי' ער הנ"ל, שיותר היה לו להביא מ"ש מהר"י קולון (שרש קסו) דבכל מילתא דלא שייך האב בגוה פשוט שאין כח באב לצוות על הבן, ואין בזה לא משום כיבוד אב ולא משום מורא, דכיבוד לא שייך אלא בכגון מאכילו ומשקהו וכו'. וה"נ הרי אין בזה הנאת וטובת האב במעשה זר ומשונה כזה. וכדברי מהריק"ו מבואר בחי' הרמב"ן (יבמות ו א) בד"ה מה להנך, שאין עיקר כיבוד אב אלא כמו שאמרו בקידושין, איזהו כיבוד מאכילו ומשקהו וכו', וכל דבר שיש בו הנאה לאב, אבל אם אמר לו לעשות דבר שאין לו ממנו הנאה של כלום, אין זה כיבוד שאמרה תורה. וכן מה שאמרו יכול אמר לו אביו הטמא וכו', היינו להביא לו פירות קאמר, אבל הטמא לחנם א"צ לומר שלא ישמע לו. ע"כ. וכדברים הללו כתב הרשב"א יבמות שם ד"ה מה להנך. וכ"כ הריטב"א יבמות שם. וכן בחידושי לב"מ (לב א). ע"ש. וכ"כ בשיטה מקובצת (ב"מ לב א) ד"ה יכול, בשם הרמב"ן והרשב"א. ע"ש. וכ"כ בבאורי הגר"א יו"ד (סו"ס רמ). ע"ש. והרב תורה לשמה עצמו (בסי' רפ) הביא דברי הרשב"א הנ"ל דבכה"ג לא שייך מצות כיבוד אב. ע"ש.

וראיתי בספר המקנה (קידושין לא א) בתוס' ד"ה אסתייע, וד"ה ת"ר, שכתב, שכל דבר שמצוה עליו אביו, אפי' הוא דבר שאין לאביו שום הנאה ממנו, שאינו בכלל כיבוד, אעפ"כ אם אין לבן שום הפסד ממנו, הוה ליה בכלל מורא, שאם לא ישמע לו הוה כסותר את דבריו. ע"ש. ותמיהני שלא זכר שר דברי הראשונים הנ"ל דס"ל להיפך. (וע"ע להגר"ח הלר בס' המצות עמוד פ"ח). אמנם הגרי"פ פירלא בפירושו על ס' המצות לרס"ג ח"א (עשה ט' דף קג ע"ג, ודף קא ע"א והלאה) כ' להוכיח שהמאירי ורבינו ירוחם ס"ל דלא כהרשב"א בזה. ע"ש. ולכאורה כן מוכח גם בשו"ת הרשב"ץ ח"ב (סי' נב) ד"ה אבל. ע"ש . . .

ובשו"ת יד אליהו רגולר (סי' מא דכ"ו סע"ב) כתב, שאף הרשב"א (יבמות ו א) מודה שיש מצוה בדבר, לקיים ככל אשר ציוה אביו, ורק אין במ"ע זו כח לדחות שום ל"ת, שהרי אם יאמר האב שאינו מקפיד עוד על קיום גזרתו, וחפץ יותר בביטול ציווי וגזרתו שוב ליתא לעשה כלל וכו'. ואע"פ שמדברי מהריק"ו משמע בפירוש שאין מ"ע דכיבוד אב אלא באכילה ושתייה וכו"ב, דשייך האב בגויה, צ"ל שגם מהריק"ו לא סמך על טעם זה בלבד, אלא על מ"ש תחלה שאף בממון קי"ל דהוי משל אב וכ"ש צערא דגופא וכו'. ע"ש. וכיו"ב כתב בשו"ת ערוגת הבושם (חאו"ח סי' יט). ע"ש. וע' בשו"ת משיבת נפש (חיו"ד סי' טז) ובשו"ת אגודת אזור (סי' טז דף כ ע"ג). ובשו"ת מהרש"ם ח"א (סי' קא) ד"ה אבל. ובשו"ת מהרש"ג ח"א (חאו"ח ס"ס נב). ובספר באר יהודה על ס' חרדים (דף יח ע"א). ובשו"ת בצל החכמה ח"ב (סי' נה). ובשו"ת חלקת יעקב ח"ג (סי' קל). ע"ש.

29. קיצור של שו"ת יביע אומר חלק ח - יו"ד סימן כב

שאלה:

בחורה שציוה עליה אביה לבל תנשא לאיש פלוני שהיא חפצה בו - האם חייבת לשמוע בקולו משום מצות כיבוד אב ואם?

A.

המהר"י קולון (שרש קסו אות ג) כתב

שאין כח ביד האב למחות בבנו לישא אשה אשר יחפוץ בה הבן,

אם היא אשה ההוגנת לו, שהרי אפילו לענין ממון קי"ל כמאן דאמר דהוי משל אב,

וכן פסקו כל פוסקי ההלכות,

וכ"ש כאן דהוי דבר השייך בצערא דגופא, להניח האשה אשר חפץ בה, ויקח אשה אחרת אשר לא תישר

בעיניו כל כך,

ועוד שקרוב הדבר בעיני דהוי כמצוה את בנו לעבור על דברי תורה,

שהרי אמרו חז"ל (קידושין מא א)

אסור לאדם לקדש אשה עד שיראנה,

הרי שהקפידו חכמים שיקח אשה אשר יחפוץ בה ותמצא חן בעיניו.

וכבר כ' הרא"ש בתשובה (כלל טו סי' ה)

שאם האב מצוה על בנו שלא ידבר עם פלוני,

ושלא ימחול לו על מה שעשה עד זמן מסויים,

והבן חפץ להתפייס עמו,

אין צריך הבן לחוש לצוואת אביו, כי אסור לשנוא שום יהודי וכו',

וכן הובא בטור יו"ד (סי' רמ).

והכא נמי לא שנא, מאחר שיש דנוד עבירה בדבר.

ועוד דבמילתא דלא שייך האב בגוה, פשיטא שאין כח לאב למחות ולצוות על הבן, ואין בזה לא משום

כיבוד ולא משום מורא,

דכיבוד לא שייך אלא בכגון מאכילו ומשקהו מלבישו ומנעילו וכיו"ב,

ומורא היינו שלא ישב במקומו ולא יסתור דבריו וכיו"ב, דהוי מילתא דשייכא לאב, אבל בנ"ד דהוי מילתא

דלא שייך האב בגוה, פשיטא שאין כח באב למחות בבנו. ע"כ.

B.

הא קמן דפשיטא ליה שאין חילוק בין בן לבת.

ואע"פ שאין הבת מצווה על פריה ורביה,

מ"מ יש לה מצוה בנישואיה,

מפני שהיא מסייעת לבעלה לקיים מצות פריה ורביה,

וכמ"ש הר"ן רפ"ב דקידושין, ובתשובותיו (סי' לב),

הילכך רשאית להנשא למי שתחפוץ בו, אפי' נגד הוריה.

C.

וע' להגאון הנצי"ב בשו"ת משיב דבר (חיו"ד סי' נ) שכתב,

שלפי הטעם שכתב מהר"י קולון דלא שייך כיבוד אב אלא במה שנוגע לו ולהנאתו כגון להאכילו ולהשקותו, משא"כ בדבר שאינו נוגע לו אין חיוב לשמוע בקולו, וטעם זה הובא גם בביאורי הגר"א.
לפ"ז נראה דהיינו דוקא לגבי מ"ע דכיבוד ומורא, אבל אם נישואי בנו לאשה פלונית היא בגדר בזיון לאב, חייב לשמוע בקול אביו, ואסור לו לשאתה לאשה, שזהו בכלל ארור מקלה אביו ואמו, ואפילו אם מחל האב לא מהני, דאף דקי"ל אב שמחל על כבודו כבודו מחול, מ"מ על בזיונו א"א למחול,

...

D.

ובהיותי בזה ראה ראיתי בשו"ת תורה לשמה (סי' רסו) שכתב,

שאלה,

בת שצויה עליה אביה שלא תנשא, והיא רוצה להנשא וללדת בנים, כי לא תהו בראה לשבת יצרה, האם היא מחוייבת לשמוע בקול אביה?

תשובה,

הנה קי"ל שאין האשה מצווה על פריה ורביה, ואפי' מדרבנן, וכן מפורש בתוספתא,

ולכן רשאית האשה לשבת בלא להנשא לאיש, ולשתות כוס עיקרון,

וכמ"ש בש"ע אה"ע (סי' ה סי"ב),

נמצא שאינה חייבת כלל במצוה זו,

ורק אם קיימה מצוה זו יש לה שכר,

כמי שאינו מצווה ועושה,

הילכך מחוייבת היא לקיים מצות אביה שלא תנשא, שמצות כיבוד אב חובה עליה מן התורה.

ומיהו אם היא יראה ממכשול של זנות וכיו"ב אם תשאר פנויה, לא תשמע לאביה בזה. עכת"ד.

E.

וכ"כ הגאון רבי דוד פארדו בשו"ת מכתם לדוד (חיו"ד סי' לג דף צה ע"א)

להוכיח ממ"ש הר"ן בתשובה (סי' לב), שיש מצוה בנישואי הבת אע"פ שאינה מצווה על מצות פריה ורביה, שאין לה לשמוע לדברי אביה בעניני הנישואין נגד חפצה ורצונה, ואין חילוק בזה בין בן לבת. (כנ"ל אות א').
והוסיף שם, שמכיון שיכולה לבוא מחמת טענה, דבעיא חוטרא לידה ומרה לקבורה, כמ"ש ביבמות (סה ב), חזר דינה להיות כאיש. ע"ש.

...

וכן פסק הרמ"א (סו"ס רמ), מכאן שהוא הדין שאין כח ביד האב למחות בבתו שלא תנשא לאיש שתחפוץ בו, וכ"ש שיש כאן צערא דגופא, דטב למיתב טן דו מלמיתב ארמלו. ואפילו אם הדבר נוגע לאביה על ידי מזונות שהיא מרויחה, אינה מחוייבת לכבדו בזה, במה שנוגע לגופה ונפשה. ואני מתפלל על האב הזה שחס על גופו, ואינו חס כלל על גופה ונפשה של בתו והלא כתיב כרחם אב על בנים, וכ"ש בדבר כזה הנוגע לנפש. ולכן יאמרו נא לאביה בשמי שאני מבקשו ומזהירו שלא ימנע את בתו מזה, ואם ישמע בקולי מוטב, ואם יעמוד בדעתו, יש להודיע לבתו לבל תאבה לו ולא תשמע בקולו ותנשא לגיסה שהיא חפצה בו, ויהיה במזל טוב. עכת"ד.

F.

וכן אני אומר בנ"ד, ושלא כדברי הרב תורה לשמה, שאין דבריו נכונים לדינא. וכל הדברים הללו שייכים לנידונו של הרב תורה לשמה.

G. וע' בשו"ת תורה לשמה (סי' ער) שכתב,

שאם ציוהו אביו לעשות דבר שאינו לכבודו, כגון בן גדול שנצטווה ע"י אביו לעשות מעשה נערים לרכוב על מקל בחצר, והבן מתבייש לעשות כן, א"צ לשמוע לו, כיון שאין זה כבודו.

H. וע' בב"ב (ט א) דצערא דגופא עדיף מבזיונא, ולכן האומר האכילוני נותנים לו מיד, אבל האומר כסוני בודקים

אחריו תחלה, וכן נפסק ביו"ד (סי' רנא ס"ז),

א"כ ה"נ כשאומר לבתו שלא תנשא א"צ לשמוע לו, דצערא דגופא דידה עדיף מבזיונא. ומיהו ע' בסוטה (ח ב) דפליגי התם ר"י ורבנן אי צערא עדיף מבזיונא או איפכא, ויש לחלק בין הנושאים.

I.

וראיתי בספר המקנה (קידושין לא א) בתוס' ד"ה אסתייע, וד"ה ת"ר, שכתב,

שכל דבר שמצוה עליו אביו, אפי' הוא דבר שאין לאביו שום הנאה ממנו, שאינו בכלל כיבוד, אעפ"כ אם אין לבן שום הפסד ממנו, הוה ליה בכלל מורא, שאם לא ישמע לו הוי כסותר את דבריו. ע"ש.

J.

וע' בשו"ת משנת בנימין (סי' נב),

אודות מי שציוה עליו אביו שלא יגדל זקנו, אלא יגלחנו במספרים, וכתב, שא"צ לשמוע לו, כיון שאין דבר זה נוגע לכיבוד אב. ע"ש.

K.

ותמיהני שלא זכר שר (המקנה) דברי הראשונים הנ"ל דס"ל להיפך.

L.

וע' בשו"ת המיוחסות להרמב"ן (סי' ערב)

שאם אביו ואמו חולים, וצריך הבן לשמשם, ואם לא יקבע דירתו במקום אחר לא יתנו לו אשה משם, רשאי להניח כבודם ולעסוק במצות פו"ר, שהרי א"א לו לקיים פו"ר ע"י אחרים, ומצות פו"ר עשאוה כמצות תלמוד תורה, שאין מוכרים ס"ת אלא לשני אלו, וכבר אמרו גדולי ת"ת יותר מכיבוד אב ואם, ויצחק אבינו היה יוצא לחו"ל לישא אשה אלמלא היה עולה תמימה וכו'. ע"ש.

.M

מסקנא דדינא שדברי הרב תורה לשמה, שצריכה הבת לשמוע לאביה המצוה עליה שלא תנשא, אינם נכונים לדינא, ואדרבה ראוי לתת עצה לבת שלא תשמע לאביה, אלא תבקש לה מנוח אשר ייטב לה, וכן אם הבת רוצה להנשא לבחור הגון שהיא חפצה בו, והאב מצוה עליה שלא תנשא אליו, אינה צריכה לשמוע לו, ואין בזה משום מצות כיבוד אב ואם. [ועתה ראיתי שכן העלה ידידי הגרא"י ולדינברג שליט"א בשו"ת ציץ אליעזר (חלק יג סי' עח, וחלק טו סי' לד), והשיג ג"כ על דברי הרב תורה לשמה. ע"ש. וכ"כ עוד הרב הגאון חו"ב המנוח רבי מיכאל זריהן זצ"ל בשו"ת מעין חיים ח"א (סי' טז). וראה בהסכמתי אליו בראש הספר. והנלע"ד כתבתי.

1. **Exodus 20:11**

Honor/dignify (*lit. make heavy*) your father and your mother
so that your days will be extended
on the ground which Hashem your G-d is giving you.

2. **Deuteronomy 5:15**

Honor/dignify your father and your mother
as Hashem your G-d has commanded you
so that your days will be extended
and it will go well for you
on the ground which Hashem your G-d is giving you.

3. **Proverbs 3:9-10**

Honor/dignify Hashem from your wealth,
and from the first of all your grain
and your silos will be filled to satiety,
and the wine of your vats will overflow.

4. **Leviticus 19:3**

A man – his mother and his father you (plural) must fear/be in awe of,
And you must observe My Sabbaths
I am Hashem your G-d.

5. **Exodus 21:12-17**

One who strikes a man, who dies, must surely die
If he did not hunt him, but the Divine caused this to come to his hand – I will assign you a place to
which he can flee.
But should a man plot against his peer to kill him cunningly, you shall take him off my altar to die.
One who strikes his father or mother must surely die.
One who kidnaps a man and sells him, and he is found in his hand, must surely die.
One who curses his father or mother must surely die.

6. **Leviticus 20:9**

For each and every man who curses his father and his mother, he must surely die;
he cursed his father and his mother, so his bloodguilt is his own.

7. **Deuteronomy 21:18-21**

Should a man have a straying and rebellious son,
one who does not listen to the voice of his father and the voice of his mother,
and they chastise him, but he will not heed them,
his father and mother seize him, and bring him out to the elders of his city and the gate of his
place.
They say to the elders of his city: "This son of ours is straying and rebellious – he does not heed
our voices – dissipated and gluttonous.
All the men of his city will pelt him with his stones so that he dies, and you will burn the evil from
amidst you, and all Israel will heed and fear.

8. **Deuteronomy 27:16**

Cursed is the one who insults (*lit. makes light*) his father or his mother
The whole people says: Amen.

9. Talmud Kiddushin 31b-32a

A beraita:

What is fear/awe, and what is honor/dignity?

Fear/Awe – he does not stand in his place, he does not sit in this place, he does not contradict his words, and he does not decide that his opinion is correct.

Honor/Dignity – he feeds him and gives him water, clothes him and covers him, escorts him in and escorts him out.

They inquired: From whose (property)?

Rav Yehudah said: From the son's.

Rav Natan bar Oshaya said: From the father's.

The rabbis ruled for Rav Yirmiyah, and some say for the son of Rav Yirmiyah, in accordance with the one who held "from the father's".

An attack question was brought from the following text:

Scripture writes 'Honor/dignify your father and your mother', and Scripture writes 'Honor/dignify Hashem from your wealth'

Just as there it involves financial loss,

so too here it involves financial loss.

But if you say "from the father's", what (financial) difference would be involved?!

Time not working.

Evidence was brought from the following text:

Two brothers, the father and his son, the teacher and the student – they redeem the "second tithe" one for the other, and they feed each other the "poor tithe".

But if you were to say "from the son's", it would emerge that he is fulfilling his obligation from the property of the poor?!

This is true for additional support.

If so, consider the following comment on the beraita above:

Said Rabbi Yehudah: May a curse come upon one who feeds his father the 'poor tithe';

If the beraita is discussing additional support, what difference does it make (whether he feeds it to his father or to some other poor person)?!

Nonetheless, it is degrading for him.

Evidence was brought from the following text:

They asked Rabbi Eliezer: How far does honor/dignity of father and mother extend?

He said to them: So far that the father can take a purse and throw it into the sea in his presence, and he will not humiliate him.

But if you say "from the father's", what difference does it make (to the son if the father throws money away)?!

When he is fit to inherit him,

as in the story about Rabbah bar Rav Huna,
for Rav Huna tore silks in the presence of his son Rabbah,
saying: Let me go see whether he gets angry or not.

But maybe he would become angry, and thus (Rav Huna) would violate
"Do not place a stumbling block before the blind"?!
He had forgiven his honor/dignity.

But he violated "Do not destroy"!?
He did it on the seams.

But maybe that was why he didn't become angry?!
He did it when he was already angry.

10. Talmud Kiddushin 31a

They inquired of Rav Ula: How far does honoring/dignifying parents extend?

He said to them: Go out and see what one idolater did in Ashkelon. His name was Dama ben Netinah.

Once the Sages sought merchandize for a price of sixty myriads, but the key was resting under his father's head, and he did not disturb him.

Said Rav Yehudah said Shmuel:

They asked Rabbi Eliezer: How far does honoring/dignifying parents extend?

He said to them: Go out and see what one idolater did in Ashkelon. His name was Dama ben Netinah.

The Sages sought from him stones for the High Priest's apron for a price of sixty myriads,

Rav Kehana taught: eighty myriads,

but the key was resting under his father's head, and he did not disturb him.

The next year the Holy One Who is Blessed gave his reward, that a red heifer was born to his herd.

The Sages of Israel entered to treat with him.

He said to them: I know regarding you, that if I asked all the money in the world, that you would give it to me, but all I ask of you is the price that I lost for the honor/dignity of my father.

And Rabbi Chanina said: If for one who is not commanded and acts it is so, for one who is commanded and acts, all the more so!

For Rabbi Chanina said: The one who is commanded and does is greater than the one who is not commanded and does.

Said Rav Yosef: Initially I thought that I would make a holiday for the rabbis if anyone told me that the law followed Rabbi Yehudah that a blind person is exempt from the commandments. For I would not be commanded and yet be acting.

Now that I have heard this statement of Rabbi Chanina, that he one who is commanded and does is greater than the one who is not commanded and does, the reverse is true, were anyone to tell me that the halakhah does not follow Rabbi Yehudah, I would make a holiday for the rabbis.

When Rav Dimi came, he said: Once he was wearing a gold sirkon and sitting among the greats of Rome, when his mother came and tore it off him, hit him over the head and spit in his face, and he did not humiliate her.

11. Talmud Bava Metzia 32a

A beraita:

From what Scriptural source do we know that if (a priest's) father tells him to become *tamei*, or tells him not to return a lost object, that he should not obey him?

Because Scripture says: "A man – his mother and his father you (plural) must fear/be in awe of, and you must observe My Sabbaths: I am Hashem your G-d." – All of you are obligated with regard to my honor/dignity.

Rosh = Rabbeinu Asher – Rabbi Asher ben Yechiel was born circa 1250 in Germany and died in 1327 in Toledo, Spain. He was educated in Ashkenazic academies and was a student of Rabbi Meir of Rothenburg, but in 1303 fled persecution to Spain, where he was received with great honor by the Sefardic rabbinate. His works represent a melding of Ashkenazic and Sefardic traditions.

12. Responsa of Rabbeinu Asher 15:5

You asked:

Regarding a father who commanded his son not to speak with a particular Jew, and not to forgive him for what he had done, until a specified time, but the son wishes to reconcile with him, except that he is concerned for his father's command.

Know:

It is forbidden to hate any Jew, unless you see him transgressing.

So the father who commanded him to hate someone, he does not have the power to command him to transgress the words of the Torah,

as Scripture says "I am Hashem" – the fear/awe owed to Me is above that owed to you. Furthermore, the father in this matter was not "doing the deeds of your nation", so he does not need to honor/dignify him.

Maharik = Mahari Kolon - Rabbi Yosef ben Sh'lomoh Kolon was born in France around 1420 and died circa 1480. He lived mainly in Northern Italy, where he served as rabbi of several significant communities. His responsa merited great repute and were published widely. Mahari Kolon's students include Rabbi Ovadiah Bartenuira, author of a famous commentary on the Mishnah.

13. **Responsa Maharik 166**

Regarding "Reuven" who swore to his father not to marry without his permission, but before swearing, made a declaration before witnesses so as to nullify his oath, saying that he was afraid lest his father not agree to travel for his sake to "Place A" if he would refuse to swear to him about this matter.

Reuven then was *m'kadesh* a woman without his father's permission, but between *kiddushin* and *nisuin* his father ordered him not to perform *nisuin*. Reuven had already been accused and suspected with regard to this woman (during her previous marriage – RK), but without "upside down shoes and spit above the bedstead" or any other compelling physical evidence of infidelity mentioned in the Talmud.

...

So as to fulfill your request I thought to write my limited opinion, although because of many distractions and the absence of free time I have not analyzed these matters as precisely as necessary. It seems to my impoverished intellect that this prior declaration does not have the force to nullify his subsequent oath . . . as this is not considered a case of coercion at all, as his father was not compelling him to take this oath at all . . .

But with regard to your doubt as to whether the father has the power to veto his son from marrying the woman whom he desires, to my impoverished intellect it seems that if the woman is (halakhically – RK) fit for him, the father does not have the capacity to veto the son's choice.

Firstly: even with regard to money the rabbis ruled for Rabbi Yirmiyah in accordance with the position that the expenses of *kibbud* are paid by the father,

and so ruled all the decisors whom I have seen,
all the more so here, which is something related to bodily pain, namely leaving aside the woman he desires and needing to marry a different woman who does not find as much favor in his eyes, (the son is not liable to suffer loss for *kibbud*).

Furthermore, the matter is near in my eyes to being like a commandment to transgress the words of Torah,

For our Rabbis taught: "It is forbidden for a man to be *m'kadesh* a woman until he sees her",

although nowadays this is permitted lest someone precede him (in marrying the particular woman), as is written in Tosafot and the decisors,

so we see that they were insistent that he marry a woman whom he desired and who found favor in his eyes,

and in several places the Sages of blessed memory were concerned to endear a wife to her husband,

and Rabbeinu Asher already wrote in a responsum that if a father commands his son not to speak with somebody and not to forgive what he had done to him until a specified time, that if the son wishes to make peace, he should not be concerned for his father's command, because it is forbidden to hate any Jew – this is cited in Tur Yoreh Deah -

and here too the result is the same, as it appears to my impoverished intellect, since the matter involves a *nidnud* of transgression, as I explained above.

Furthermore, the argument as to whether the father or the son pays the expenses of *kibbud* applies only to matters where the father is relevant,

as for example the support of the father, which is necessary for the father's body and survival,

but in a matter to which the father is not relevant, such as here, it is too obvious to bother saying that the father does not have the power to veto the son, neither because of *kibbud* nor because of *mora*, as *kibbud* is only relevant to cases such as for example feeding, giving drink to, clothing and shoeing etc., *mora* to not sitting in his place or contradicting his words etc., and similar things relevant to the father, but in a matter to which the father is not relevant it is too obvious to bother saying that the father does not have veto power over the son.

Tosafot Shantz to Kiddushin Chapter 1 cite Rabbeinu Yitzchak as making even a stronger statement, that even the one who says the son pays the expenses of *kibbud* says this only with regard to cases where the father is directly benefited by the matter, as for example here where he benefits from the son's money, but if he happened to be presented with a choice between *kibbud* and having his lost object returned, the son is not obligated to lose his lost object for the sake of his father, all the more so twice over according to the one who rules that the father pays the expenses of *kibbud*.

Furthermore, all the more so twice over where the son does not leave aside the *kibbud* obligatory upon him because of the action his father commands him not to do, as here.

That which we say that “even if he throws a purse into the sea etc.”, Rabbeinu Yitzchak has already established that as referring to the father’s purse according to the one who holds that the expenses of *kibbud* are paid by the father, and even according to the one who says the son pays the expenses of *kibbud*, and that the purse is the son’s, the obligation of *kibbud* only applies when the father benefits from throwing it away, as for example if he thereby intimidates the members of his household, as Tosafot Shantz explained.

Although it seems that Maimonides disagrees with Rabbeinu Yitzchak, since he cites the case of the thrown-away purse without mentioning that the father must benefit from throwing it away, and it also seems that he argues with Rabbeinu Yitzchak’s determination that the purse belongs to the father, nonetheless there is room to distinguish, as even though the son is not permitted to humiliate his father and to pain him because of his money, nonetheless he is not obligated to lose his money for *kibbud*, and similarly it is necessary and unavoidable to say that Maimonides himself ruled like the opinion that the father pays the expenses of *kibbud*, rather it is necessary to distinguish as I have distinguished, and all the more so that he need not leave aside marrying the woman who is fit for him and finds favor in his eyes for the sake of *kibbud*, as I have explained.

However, because of the force of the oath he swore to his father, it seems to my impoverished intellect that he is not permitted to marry, as I have explained above.

Also, since the son was accused with regard to this woman while she was married to her previous husband, we need to consider and investigate and know whether there were witnesses to adultery, as it is too obvious to bother saying that the Talmudic evidences of adultery are not specific, but rather any compelling evidence is sufficient, as Rambam and Tur wrote that other indications were added on the basis of the Yerushalmi, and they wrote that the same is true for all similar indications.

Netziv - Naftali Tzvi Yehudah Berlin lived from 1817-1893 in Eastern Europe. He was the last head of the Volozhin Yeshiva and was a caring mentor. He was a great literary stylist who wrote commentaries on the Torah, the Talmud, and the Sheiltot of Rav Achai Gaon, including a brilliant essay on Jewish intellectual history as the introduction to the last. He argued for communal harmony and was active in promoting Jewish settlement in the Land of Israel.

14. Responsa Meishiv Davar 2:50

It seems that the statement in Yoreh Deah 240:25 that “similarly, if the father objects to a son marrying a woman whom he desires, the son is not required to heed the father”, applies only when the woman whom he desires would not occasion disgrace or pain for the father, but where there would be disgrace he is forbidden to marry her.

Now, there are other reasons cited for this ruling in Maharik (166:1), firstly that honor/dignity of parents applies only to things that affect the father, such as feeding him and the like, but with regard to things that don't affect him, there is no obligation. This reason is cited in Biur HaGra in the name of the novellae of Ramban and Rashba to Yevamot Chapter 1, that the essential mitzvah of honoring/dignifying parents only applies where the parent derives benefit. According to this reason, if by marrying a particular woman a son would benefit his parent, he would be obligated to marry her and not another, so all the more so it would be forbidden to marry a woman who would disgrace the father, which is worse, as it falls under “Cursed is the one who insults (*lit .makes light*) his father or his mother”, and even though we rule that a father can forgive his honor/dignity, he cannot forgive his disgrace, as is written in Sheiltot d'Rav Achai 60, and this is also decided in Shut Rivash cited in Badei HaShulchan Yoreh Deah 334. Another reason Maharik gives for this ruling is that there is a mitzvah to marry a woman who finds favor in your eyes, and therefore there is a nidnud of sin to object to a son marrying such a woman, and there is no mitzvah of honor/dignity in this regard. In truth Tosafot Bekhorot 29a says the same, commenting that the ruling that (a kohen) may traverse a field which may contain human remains so as to marry applies even when he could have married without doing so, but desires this particular woman, and it is nonetheless considered a mitzvah, just as we permit doing so for the sake of learning Torah, since one does not merit learning from everybody, and similarly a person does not merit having children from every woman.

Note however that all these purposes push aside honoring parents on the basis of Yevamot 6a “ ‘A man – his mother and his father you (plural) must fear/be in awe of/And you must observe My Sabbaths/I am Hashem your G-d’ – all of you are obligated with regard to My honor/dignity”, but all of this is only with regard to the positive commandments of fear/awe and honor/dignity, but disgrace, which falls under the heading of “cursed”, we have not found (pushed aside).

Rabbo Ovadiah Yosef, the leading Sefardic halakhic decisor of the past generation and considered to have the broader halakhic knowledge among contemporary halakhists, was born in Baghdad in 1920. He became Rabbi of Cairo in 1947 and made aliyah in 1950, where he eventually served as Chief Sefardic Rabbi. He also founded and serves as spiritual mentor of the Israeli political party Shas.

15. Responsa Yabia Omer 8:YD:22

See the Gaon Netziv in Responsa Meishiv Davar YD 50 who wrote that according to the reason written by Mahari Kolon, that *kibbud* only applies to things that affect the father and his benefit, such as feeding him or giving him water, whereas with regard to things that do not affect the father there is no obligation to heed his voice, (and that this reason is also cited in Biurei HaGra), it seems therefore that this applies only to the positive commandments of *kibbud* and *mora*, whereas if the marriage of a son to a particular woman is classified as a disgrace for the father, the son is obligated to heed the father's voice, and it is forbidden for him to marry that woman, as this is within the category "Cursed is the one who insults (*lit .makes light*) his father or his mother", and even if the father forgave this obligation, his forgiveness is ineffective, as even though we rule that a father's forgiveness of his honor/dignity is effective, nonetheless he cannot forgive his disgrace, as is written in Sheiltot d'Rav Achai 60, and also in Responsa Rivash 220 in the name of Raavad."

Torah Temimah at the end of Parashat Toldot raises a challenge to Mahari Kolon on the basis of Isaac's charge to Jacob not to marry a woman from the daughters of Canaan, noting that if legally a son is not obligated to heed his father in matters of marriage, Yitzchak should not have spoken in the form of a command. He states that it is a matter of astonishment that the rabbinic decisors have not been aroused by this difficulty. (RK – Torah Temimah himself suggests that parents have a right to bind children to longstanding family custom, and that the Abrahamic family had traditionally not married Canaanite women.)

But according to (Netziv) above there is no difficulty, as marrying a woman from the daughter of Canaan is considered disgraceful with regard to the Patriarchs, to the point that Rebecca said "I am disgusted with my life because of the Hittite daughters".

I found similarly that Sefer Chassidim 564 writes: "If his father or mother see that the local daughters are evil, and command regarding them that he not marry them, and the son nonetheless marries one of them, the son thereby sins, as Jacob heeded Isaac and Rebecca not to marry a woman from the daughters of Canaan."

This also seems the intent of the rabbinic son of the author of Beit Hillel in his comments to section 240. So also writes Sdei Chemed (Kaf 147) in the name of Tehillah David.

Responsa Mikhtam l'David Pardo YD 33 writes that "if the father insists on following the Ethical Will of Rabbi Yehudah HaChassid (which forbids marrying someone with the same name as one's mother) and objects to a marriage, we do not consider this a case in which the woman is halakhically fit for him, and he must heed his father. Even though there are multitudes who do not insist on this, nonetheless, since there are those who insist, we consider him, and Rabbi Chasdai Cohen wrote similarly in Responsa Torat Chesed 268."

But to my impoverished intellect it seems that so long as the son does not insist on this, he need not heed his father in this matter, as "anyone who does not insist, they do not insist on him", as is written in Responsa Shem Aryeh YD 27 that "everything in the Ethical Will of Rabbi Yehudah haChassid are concerns for the highly improbable, and would harm only one in a thousand, and are only good advice, as "who does not insist, they do not insist on him". So also writes Responsa Chatam Sofer EH 116, and Responsa Igrot Mosheh EH 4, and others.

Rabbi Yosef Chaim ben Eliyahu El-Chakham was born in Baghdad circa 1835 and died in 1809. While never serving as a city rabbi, he corresponded widely and was an influential halakhist, as well as a kabbalist. His most famous works are the halakhi compendium Ben Ish Chai and Responsa Rav P'alim.

16. Responsa Torah Lishmah 266

Question:

A daughter who was commanded by her father not to marry – Is she obligated to heed her father in this matter? She wishes to marry so as to bear children and “He did not create it for chaos; He formed it to be settled”. Direct us O Director to Justice, and your reward will be doubled from Heaven.

Answer:

We hold that a woman is not obligated to “be fruitful and multiply”. This is clear law, and there is not even a rabbinic obligation involved, as is explicit in Tosefta: “A woman is permitted to settle without a man, to marry a castrate, and to drink a castrating potion”. So she is not obligated at all, just that if she fulfills this mitzvah, she is rewarded as one who is not commanded and does, as is mentioned in Responsa of Ran 32. Therefore she is obligated to obey her father’s command in this matter, as she is biblically obligated in *kibbud*.

However, if she has another reason or cause to wish to be married, which affects matters of prohibition, that she is afraid of the obstacle of promiscuity should she remain unmarried, then yes, she should not heed her father in this matter.

17. Mishnah Yebamot 6:6

A person must not be idle from “fructification and multiplication” unless he has children.

Beit Shammai say: Two males;

Beit Hillel say: A male and a female, as Scripture says “Male and female He created them”.

If he married a woman and remained with her ten years, but she did not give birth, he is not permitted to be idled.

If he divorced her, she may marry another, and the second husband may remain with her ten years.

If she miscarried, he counts from the time of the miscarriage.

The man is commanded regarding “fructification and multiplication” but not the woman.

Rabbi Yochanan ben B’roka said: Regarding both of them Scripture says “G-d blessed them and said to them: ‘Be fruitful and multiply’”.

18. Mishnah Gittin 4:5

One who is half slave and half free serves his master one day and himself one day – these are the words of Beit Hillel.

Beit Shammai said to them: You have repaired the matter for his master, but not for him!

He cannot marry a maidservant, as he is half free;

he cannot marry a freewoman, as he is half slave.

Should he be idle?! But the world was created only for “fructification and multiplication”, as Scripture says “He did not create it for chaos; He formed it to be settled”!?

Rather, for the repair of the world we compel his master to free him, but he writes an IOU for half his worth.

Beit Hillel recanted and ruled in accordance with the words of Beit Shammai.

19. Tosafot Bava Batra 13a

“He did not create it for chaos; He formed it to be settled” –

The reason it doesn't cite the verse of “fructification and multiplication”, according to Rabbi Yitzchak bar Mordekhai, is that “He formed it to be settled” applies even to his enslaved half. The reason that in the case of a woman half slave and half free they would not have coerced her master to free her were it not for the men treating her licentiously, whereas “He formed it for settlement” would not have been sufficient grounds for coercion, is that, perhaps she would not have fulfilled “settlement” even after being freed since she was not commanded regarding “fructification and multiplication”, as we say on Yebamot 65b that women are not commanded regarding “fructification and multiplication”, whereas a male slave will certainly fulfill it once freed. Rabbeinu Yitzchak of Dampierre, however, explained that the reason it doesn't cite the verse of “fructification and multiplication” is that the male slave would have been exempt from that commandment since he would be viewed as compelled by force beyond his control, and we would not force his master to free him so as to make him obligated, as in that case we should coerce all masters to free their slaves so as to be obligated in all the (positive time-bound) commandments! Therefore it cites “he formed it to be settled” to show that it is a “great commandment”, which is the reason we coerce freeing the half-slave. For this reason “He formed it to be settled” is also cited in tractate Megillah to explain why a Torah scroll may be sold so as to finance a marriage.

Rabbi Moshe ben Yitzchak was born in Spain in 1466, and left with the exiles in 1492. After living in Tunis and Greece, he was appointed a rabbinic judge in Cairo in 1522. He died in 1542.

20. Responsa Maharam Alshakar 72

In the matter of the candelabra and Torah-ornaments regarding which it is written that X dedicated them to the synagogue, and that when he died he left them in his son's possession so as to take them to the synagogue when they were needed, e.g. on Sabbaths and holidays and New Moons and New Years, and that the son would do this, but now he has declined financially, and he has daughters to marry off, and he has nothing in his possession other than that candelabra and those Torah-ornaments – may he sell them so as to marry off one of his daughters or not? If he may not, can the people of the city as a whole change their status and give them to him?

Your Honor has already written extensively about this, and I know that you don't need my agreement, but to satisfy your wish I will raise my opinion and say that it is obvious that the son cannot change their status or touch them, as you demonstrated, but that the people of the city certainly can change them to a different mitzvah-purpose, even though their owner's name is upon them, as you also demonstrated. If their owner's name is not upon them, they can change them even to a non-mitzvah purpose . . .

However, we need to see whether the marriage of this daughter is a mitzvah or not. What Your Honor wrote that it is a mitzvah incumbent on the father to marry off his daughters – it seems to me that this mitzvah, if it is a mitzvah, is on the father, but in the case of a fatherless orphan, this is certainly a mitzvah-purpose to which the people of the city can change the status of dedicated objects, as Rivash wrote that “. . . it is permitted for the people of the city to sell a valid Torah scroll to support Torah students or to marry off orphans with the money, as these are parallel to learning Torah and marrying a wife (for which one is permitted to sell a personal Torah scroll – RK)”, so we see that the people of the city can sell even a Torah scroll in order to marry off orphans. While there is room to distinguish and say and Rivash writes exclusively about male orphans, who are commanded regarding “fructification and multiplication”, nonetheless it seems to me that we should not so distinguish and that orphan girls should not be excluded from this mitzvah-category. But I do not know if the community can marry off a poor girl whose father cannot marry her off with dedicated materials whose owner's name is on them, as in our case, or whether this is considered a mitzvah-purpose . . .

21. **Magen Avraham OC 153:9** (R. Abraham Gombiner, 1637-1683, Poland)

To marry orphans with the proceeds –

The same is true regarding orphan girls (see Maharam Alshakar), and so it seems to me is demonstrable from the Talmud citing the reason (that one can sell a Torah scroll to marry a wife) because of “He formed it to be settled” and not “be fruitful and multiply”, as “be fruitful and multiply” does not apply to women, unlike “He formed it to be settled”, as Tosafot say. So it appears to me, as against Chelkat M’chokeik . . .

22. **Chelkat M’chokeik EH 1:2** (R. Mosheh Lima, circa 1604-1657, Lithuania)

One may not sell Torah-scrolls –

Shulkhan Arukh OC 153 rules that it is permitted to sell a Torah scroll to support Torah-students or to marry off orphans with the proceeds, based on Rivash who writes that “these are similar to learning Torah and marrying a wife”, and accordingly this applies only to an orphan boy who wishes to fulfill “be fruitful and multiply” but does not have the wherewithal, but one may not sell a Torah scroll to marry off an orphan girl . . .

23. **Beit Shmuel EH 1:2** (Rabbi Samuel ben Uri Shraga Feivush of Vidisavl, 1640-1718, Poland)

Chelkat M’chokeik wrote. . . but according to what we write below, that we sell a Torah scroll in order to fulfill “in the evening do not stay your hand” (the mitzvah to have children even after fulfilling “be fruitful and multiply” – RK), we would also sell a Torah scroll to marry off an orphan girl to fulfill “He formed it to be settled”, as women are also commanded regarding “settlement” . . . as per Tosafot . . . however, RAMO’s gloss citing Shiltei Gibborim that “A woman should not remain unmarried owing to suspicion” implies that she is not commanded regarding “settlement” . . .and Tosafot above only wrote that she is according to one answer . . .

24. **Shulkhan Arukh YD 251:8** (cited in our context by Responsa Shvut Yaakov 1:77 {R. Yaakov Reischer, 1670-1733, Austro-Hungary})

If a man and a woman come to ask for food, we prioritize the man over the woman, and similarly if they ask for clothing, and similarly if an orphan boy and an orphan girl come to ask for money to be married, we prioritize the marriage of the girl.

25. **Yabia Omer**

According to what we have said there is still room to challenge the words of the author of Torah Lishmah, as since there is a mitzvah in her marriage, to the point that it is permitted to sell a Torah scroll for the sake of her marriage, there is room to say that she should not heed her father who decrees upon her not to marry, and thereby to be idle from the mitzvah.

So too wrote the gaon Rabbi David Pardo in Responsa Mikhtam L'David YD 33, to prove from that which RAN wrote in his response (#32) that there is a mitzvah involved in the marriage of a daughter even though she is not commanded regarding "fructification and multiplication", that she should not heed her father in matter of marriage against her wish and will, and there is no difference in this matter between a son and a daughter. He adds there that since she could also claim that she needs a stick for her hand and a shovel for burial, as per Yebamot 65b, she is treated legally in the same manner as a man.

26. **Responsa RAN 32** (Rabbi Nissim ben Reuven Girondi, 1320-1380, Spain)

(This responsum discusses whether marriage of a woman is a sufficient mitzvah-purpose to permit the nullification of an oath taken "al daat rabim", very loosely translatable as "in public".) But I found a responsum of Rabbi Dan in which he said: "even though we rule that a woman is not commanded regarding "fructification and multiplication", I say that nonetheless she has a mitzvah although she is not doing something commanded."

27. **Responsa Mikhtam L'David 32-33** (R. David Pardo, 1718-1808, Venice, Sarajevo, Jerusalem)

DRAMATIS PERSONAE

R – father of Dinah; father in-law of L

Dinah – daughter of Reuven; sister in law of L

L – husband of Dinah's sister;

Shimon – brother of L

STORY

Dinah and Shimon swore in front of witnesses by G-d and by everyone relevant that they will marry each other, even if they will lack clothing and food, and that even if her father and mother don't agree, she will marry him and no one else.

When R finds out, he protests vociferously, on two grounds:

- 1) The Ethical Will of Rabbi Yehudah the Pious states that it is physically risky for two sisters to marry two brothers
- 2) R has an older brother Y, who is rich and childless. R would ordinarily be Y's heir. However, Y objects strongly to this match, and despite all blandishments and remonstrations, threatens to disinherit R if the match goes through.

R brings all the pressure and guilt he can to bear on Dinah, but she says that regardless she is attached to Shimon and will marry no one else.

QUESTION

Can R undo the engagement, in spite of the oath the couple took, on the ground that it is an oath to violate the Torah (either because of the Ethical Will, or because of parental honor)?

ANSWER of the referring rabbi:

Although all the decisors ruled that a son can marry a woman fit for him against his father's will . . . in our case the difference between a son and daughter is evident, as the rationale given for a son does not apply to a daughter . . .

ANSWER of RABBI SHABTAI VENTURA

The rule which emerges as practical law is that an oath not to reverence one's father is a nullity. However, one who swears to do something that would contradict his reverence, such as sitting in his place and the like, or swears not to honor him, that oath is valid, and if he fails to uphold his oath, he is liable for an unfulfilled oath (among other reasons, the oath could be fulfilled without violating the Torah if the father waived his honor). All the more so in our case (where the father's will was not known at the time of the oath) the oath is valid. Therefore, the engagement cannot be nullified unless both agree to undo their oath, or Shimon permits Dinah to do so, and their father has no option but to multiply persuaders and bribe them with words or to exhaust them so that their intent not become actual to the extent he can, to the point of turning her hair white if possible, as perhaps they will reconsider, as they have not set a date for the marriage.

ANSWER of RABBI DAVID PARDO

. . . Not heeding a father is not considered a violation of reverence but rather a lack of honoring. The only one considered to have violated reverence is one who acts or speaks in a way that clearly denigrates his father, as for example the acts listed by the Rabbis, such as sitting in his set-aside place or contradicting his word explicitly, and one cannot find a case in which violating reverence explicitly in act or speech would be necessary to fulfill a mitzvah or avoid a transgression . . .

Maggid Mishneh to Rambam Laws of Lost Objects Chapter 11 says that when the midrash proves that a kohen should not obey his father's orders to become tamei, it must be dealing with a case in which the father had a productive purpose in ordering him to do so, such as bringing food, but where the father had no constructive purpose, no verse is necessary to tell us that the son need not heed his father. Mishneh L'Melekh says this is demonstrable; if this were not the case, the father would obviously be ordering him to violate the Torah, which would make him "not a doer of your people's deeds"! But I say that this is no demonstration, as one is not considered "not a doer of your people's deeds" simply through speech, as one is not called *rasha* unless one has transgressed in a way that makes one liable for rabbinic lashes. . this means that the father's possible violation of "do not place a stumbling block before the blind" is also irrelevant

. . .

rather, Maggid Mishneh's rationale, following Ritva, is that otherwise there would be no mitzvah of honor at all, as the act would have no relevance to the father . . .

See Maharik, who said that a father has no power to object to his son's marrying a halakhically eligible woman, as even with regard to money, the rabbis ruled for Rabbi Yirmiyah's son that that expenses for parental honor are paid by the parent, all the more so with regard to physical pain, such as abandoning the woman whom one desires . . . furthermore, the argument as to who pays relates only to matters relevant to the parent, but matters irrelevant to the parent, such as this, obviously the father has no power to object . . . This was also the practical ruling of Moharashdam, who went very far and said that even if the father explicitly ordered him not marry a particular woman, but she is halakhically eligible, he should marry her, as Hashem will give him fitting sons from her, as opposed to if he were to marry another woman whom he does not desire, as the sons of a disfavored wife are disfavored before the Omnipresent . . . clearly Maharik's reasons apply to daughters as well as son, and even according to Moharashdam, it is known that even though a woman is not commanded in "fructification and multiplication", nonetheless where she comes with the claim that she needs a "staff to lean on etc." she is treated legally in the same manner as a male . . . especially as Rambam has already written that a woman may not remain unmarried owing to suspicion . . . and furthermore RAN wrote that even though she is not commanded, she does have a mitzvah. All this is to exclude the position of the questioner and answerer, who wished to say that clearly the rationales of the decisors distinguished between sons and daughters. All this seems to resolve our question, as if this is the case where the only force for the son is his will, how much more so in our case, where the daughter is under oath, should she fulfill her words! . . .

[But:

- a) some say, contra Maharik, that if the father explicitly commands a son not to marry, an oath to do so anyway is considered an oath against a Torah command
- b) here the father is affected, as he will lose financially if the marriage goes through
- c) some rule that the son is liable for the expenses of kibbud
- d) perhaps the violation of the Ethical Will makes the woman halakhically ineligible to him]

And how chutzpadik this daughter is, dust in her mouth which declares openly that no matter how much her father screams she has no desire but for Shimon, to whom she is emotionally attached.

There is ample evidence that children should show deference to their parents' in this matter, especially daughters . . .

Therefore R. Pardo rules that the daughter should be coerced to nullify her oath. In such a case, he says, the potential groom's oath automatically becomes a nullity, and he may remarry.]

P.S. But in fact, the story was not as they told it in the question, but rather the truth is that their oaths never mentioned the eventuality of parental opposition, and it never occurred to them that there would be parental opposition. Rather, the father expressed his opposition later, and in fact intimidated S into recanting his oath, although S made a prior declaration that he was acting under coercion, which was legally effective. Since this is so, the law goes back to the side that she can marry whom she pleases, as at the time she spoke there was no pointless oath, as her oath did not infringe on her father's honor,. Therefore she may not listen to him if he asks her to violate her oath, and he has no power to coerce her. However, it would be appropriate for the court to point out to her that her father will lose by this marriage, and seek to persuade her to recant her oath.

28. Yabia Omer

Nodah B'Yehudah (2:EH:45) makes clear that there is no difference between sons and daughters in this matter – this is the opinion of both the questioner and Noda B'Yehudah himself.

Responsa Avnei Tzedek YD 2:99 says that according to Mahari Kolon's conclusion that a son need not obey his father's objection to his choice of spouse as, if we rule that the financial expenses of kibbud must be borne by the father, how much more so must the father not be able to ask him something that is analogous to physical pain, and RAMO YD 240 ruled similarly. It follows that the same is true regarding daughters, especially as this is analogous to physical pain, as "it is better to sit as two than to sit as a widow". Even if the matter affects the father's interest through the support that his daughter gains, she is not required to honor him in this matter, which affects her body and soul. I am astonished at this father who is concerned for his own body and has no concern for his daughter's body and soul. Does not Scripture write "as a father has mercy on children", let alone is a matter that touches the soul? Let them therefore please say to her father in my name that I ask and caution him not to obstruct his daughter in this matter – if he listens to me, well and good, but if he stands by his position, you should tell his daughter that she need not accept and heed his opinion, and she may marry whom she pleases, and may it all turn out well".

I say similarly in our case, as against the rabbi author of Torah Lishmah, that his words are incorrect as practical law, and all the above applies to his case.

. . .

See Torah Lishmah 270, who writes that if his father ordered him to do something not in keeping with his dignity, as for example if a father tells an adult child to do childish things such as riding a stick in the courtyard, but the son is ashamed to do this, he need not heed his father, as this is not in keeping with his own dignity . . .

There is room to challenge Torah Lishmah (regarding his claim that parents can tell daughters not to marry) in that he should have cited Mahari Kolon's ruling that in all matters irrelevant to the father, it is obvious that the father has no power to command the son, as honor applies only in cases such as feeding and providing water etc (Here he cites Ramban, Rashbo, and other rishonim to the effect that no verse is necessary to teach that parents may not command children to violate Torah when the parents would derive no benefit from the violation, and notes that Torah Lishmah (280) himself cites Rashbo) . . .but in a matter that provides no benefit to the father, honor is inapplicable . . .

However, Sefer haMakneh Kiddushin^{31a} writes that anything a father commands a child, even if the father derives no benefit from it, so long as the child will suffer no loss from it, is included within reverence, as if he does not obey him it will be as if he contradicted his words. But it is astonishing that this prince did not mention any of the rishonim above who hold the reverse, although R. Yerucham Fischer Perlo wrote to prove that Meiri and Rabbeinu Yerucham disagreed with Rashbo. The same apparently emerges from Tashbetz 2:52 . . . Responsa Yad Eliyahu Regular 41 wrote that even Rashbo concedes that there is a mitzvah involved in fulfilling all that the father commands, just that this positive commandment has no capacity to push aside any negative commandment, since it would disappear if the father changed his mind. He adds that Mahari Kolon's contrary statement above was not the major reason for his ruling in that case. (Here he lists a series of later decisors who agree with the last point.)

29. **Summary of Responsa Yabia Omer Volume 8, Yoreh Deah, 22**

Prepared by Aryeh Klapper

The responsum consists largely of a long chain of quote. *Italics are used to represent Rabbi Yosef's own writing.*

Question:

A young woman who was ordered by her father not to marry a particular man whom eshe desires – is she obligated to heed his voice because of kibbud av vaeim?

A. Mahari Kolon 166:3

- a) Failing to marry the person of your choice is equivalent to physical pain. We rule that parents cannot obligate children to spend money for their *kavod*, so all the more so they cannot obligate them to endure physical pain.
- b) The Sages forbade a man to marry a woman without seeing her. This demonstrates that the Sages insisted that a man marry a woman he desires to marry. The father's order in this case is therefore like a command to violate the Torah. Rosh already wrote that the standard for violating the Torah is low, *nidnud*, as evidenced by his categorizing an instruction not to reconcile with a fellow Jew as such a violation.
- c) *Kavod* and *mora* only apply to matters relevant to the parents. Thus *kavod* = similar to feeding and dressing, and *mora* = similar to not sitting in their place or contradicting their words. In matters not relevant to the parents, it is obvious that parents cannot object to their children's actions. Choice of a marriage partner is not a matter sufficiently relevant to parents to allow them to object to a child's choice.

B.

A parent cannot prevent a son from marrying, as that would be commanding him not fulfill his obligation of p'ru u'rvu (the Biblical obligation to procreate). Although daughters are exempt from this Biblical obligation, because they provide necessary assistance for the male in fulfilling this commandment, parents cannot tell their daughters not to marry either. Women may in any case be Rabbinically obligated to procreate. Once we know that parents cannot prevent daughters from marrying at all, it is obvious that parent cannot prevent daughters from marrying the man of their choice.

C. Netziv (Rabbi Naftali Tzvi Yehudah Berlin)

While *kavod* and *mora* do not allow parents to object to their child's choice of spouse, there is a third Biblical verse, *arur makleh aviv v'im*, that forbids children to curse/denigrate their parents. This obligation would forbid children from choosing a marriage partner when that marriage would humiliate their parents.

D. Torah Lishmah 266

A daughter must obey her parent's command not to marry, as she is not even Rabbinically obligated to procreate. However, if she is afraid that she will be unable to remain celibate despite being unmarried, she should not obey her parent.

E. Mikhtam L'David Yoreh Deah 33 (p. 95a)

Even if women are not even Rabbinically obligated to procreate, they can still marry against their parents' wishes on the ground that they will require "a stick to lean on in old age, and a shovel to bury them".

F.

And so I say, against the rabbi Torah Lishmah, that his words are incorrect as a matter of law. All the rationales above apply to his case.

G. Torah Lishmah

Parents may not command children to perform humiliating tasks.

H.

We rule that physical pain is worse than humiliation, as evidenced by our ruling that we feed the hungry without investigation, but clothe the naked only after investigation. Therefore, if not marrying the person of one's choice is equivalent to physical pain, as Mahari Kolon argued, even Torah Lishmah should agree that parents cannot order children not to marry the person of their choice.

I. HaMakneh

Obeying parental orders falls under *kavod* only if the parents derive some benefit from the obedience. However, all parental orders that do not involve a loss to the child fall under *mora*, as not obeying is equivalent to contradicting their words.

J. Mishnat Binyamin

A son need not obey a parental command to be cleanshaven, as this is not relevant to the parent's *kavod*.

K.

Mishnat Binyamin represents a consensus against HaMakneh.

L. Shut Horashba haMeyuchasot L'hoRamban 272

If his father and mother are ill, and the son is needed to serve them, but if he does not establish residence in a certain other place, they will not let him marry a woman from there, he may abandon their honor and engage in the mitzvah of procreation, as procreation cannot be fulfilled through others, and the Rabbis treated procreation as equal to the study of Torah, as one may sell a Torah scroll only for those two purposes, and they have already said that the study of Torah is greater than honoring father and mother, and our forefather Yitzchak would have left Israel to marry had he not been a "perfect burnt offering".

M. Rav Ovadiah Yosef

Halakhic Conclusion:

The words of Torah Lishmoh, that a daughter must obey her father's command not to marry, are not correct as a matter of law. The reverse is true – it is appropriate to advise the daughter not to obey her father, but rather to seek a resting place that will be good for her. Similarly, if the daughter wishes to marry an appropriate man whom she desires, and her father commands her not to marry him, she need not listen to him, and there is no issue in this of honoring father and mother.

[Since writing I have seen that R. Eliezer Waldenberg also came to this conclusion, and also raised difficulties against Torah Lishmoh. So also the late R. Michael Zrihn – see my approbation to his book of responsa.]